

Національний університету “Острозька академія”
Факультет романо-германських мов
Кафедра англійської філології

Кваліфікаційна робота

магістра
на тему

**Індивідуалізація формування комунікативної компетентності
студентів мовних спеціальностей до спілкування в автентичних
ситуаціях**

Виконала: студентка II курсу магістерського рівня
спеціальності: 035 Філологія
спеціалізації: германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
Бойчук А.Р.

Керівник

Жуковський В. М.

Рецензент

Роботу розглянуто і допущено до захисту
на засіданні кафедри англійської філології
протокол №__ від “__” _____ 2022 р.
Зав. кафедри _____ Анатолій ХУДОЛІЙ

Острог, 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АВТЕНТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ.....	8
1.1. Особливості комунікативної компетентності.....	8
1.2. Ключові аспекти формування англомовної комунікативної компетентності	17
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	23
2.1. Формування англомовної комунікативної компетентності студентів з врахуванням їх індивідуальних особливостей	23
2.2. Комплекс методів і підходів до навчання комунікативної компетентності в автентичних ситуаціях	36
РОЗДІЛ 3 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА АПРОБАЦІЯ ВПРАВ СТУДЕНТАМИ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	49
3.1. Методи роботи для визначення індивідуальних особливостей студентів.....	49
3.2. Практичне застосування комплексу на заняттях студентів першого курсу	53
3.3. Переваги та недоліки підібраних методів і підходів	60
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	71
Додаток А.....	75
Додаток Б	76
Додаток В.....	78

ВСТУП

У сучасному світі вже немає потреби доводити цінність іноземної мови. За останні роки спостерігається значне зростання інтересу до іноземної мови як засобу міжнародного спілкування. Учень різного віку, приступаючи до вивчення іноземної мови, перш за все, хоче навчитися розмовляти цією мовою. Нині суттєво змінився соціокультурний контекст вивчення іноземних мов: значно зросли їх навчальна та самоосвітня функції, професійне значення на ринку праці. Отже, першочерговим завданням навчання іноземної мови на сучасному етапі є формування іншомовної комунікативної компетентності.

Для студентів мовних спеціальностей опанування комунікативної компетентності є невід'ємною частиною досконалого вивчення іноземної мови. Проте, чимало викладачів та студентів стикаються з труднощами під час навчання діалогічного мовлення та його практичного застосування. Не секрет, що кожен студент сприймає та відтворює інформацію відповідно до певного типу інтелекту, відтак в ідеалі мовленнєва компетентність кожного має формуватись з врахуванням індивідуальних особливостей. Дане дослідження має на меті спростити завдання, спрямоване на формування мовленнєвої компетентності студентів, адже воно систематизує основні особливості комунікативної компетентності студентів, наводить ключові аспекти індивідуалізації при формуванні комунікативної компетентності та подає комплекс методів і підходів для тренування діалогічного мовлення, що розроблені з урахуванням всіх особливостей, зазначених вище. Крім того, робота орієнтується на вміння спілкуватися в автентичних ситуаціях, що неабияк важливо в процесі навчання, оскільки напряду пов'язано з подальшим застосуванням мови на практиці.

Отож спілкування є засобом досягнення мети, засобом навчання. Навчальним завданням є формування компетентностей студентів, під якими

розуміється володіння низкою вмінь і навичок, які дозволяють їм спілкуватися в повсякденній та професійній сферах. Виховання майбутнього фахівця розглядається як виховання людини культурної та висококваліфікованого фахівця у майбутньому (в даному випадку засобами іноземної мови), здатної вирішувати робочі завдання та створювати навколо себе належне культурне середовище. Реалізація цього завдання розширює кругозір студентів, підвищує їх загальну культуру, а також культуру мислення, спілкування, мови. Відповідно до цих підсистем можна визначити взаємопов'язані орієнтири, які можуть стати основою навчання іноземної мови в лінгвістичному вищому навчальному закладі в контексті індивідуалізованої компетентнісної освіти.

Майбутній вчитель англійської мови повинен вільно володіти іноземною мовою та демонструвати високу іншомовну комунікативну компетентність. Однак не всі студенти мовних факультетів і спеціальностей досягають цього рівня. Таким чином, дуже часто постає питання про пошук і підбір оновлених підходів, методів і засобів індивідуалізації формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови в університеті, що робить тему даної наукової роботи вкрай актуальною. Інтеркультурне спілкування вимагає ретельної підготовки, саме тому студенти, а також всі бажаючі вивчити англійську мову і активно нею користуватись повинні підібрати для себе шлях, який допоможе їм досягти поставленої цілі. Саме тому ця робота спрямована на дослідження і узагальнення інформації з формування англійської комунікативної компетентності з врахуванням індивідуальних особливостей студентів.

Мета: Визначити шляхи формування комунікативної компетентності студентів з врахуванням аспекту індивідуальності

Об'єкт: розвиток комунікативної компетентності у студентів

Предмет: методика індивідуалізації формування компетентності у студентів мовних спеціальностей

Дослідницькі запитання (завдання):

- 1) здійснити огляд наукової літератури щодо комунікативної компетентності в автентичних ситуаціях;
- 2) систематизувати напрацювання науковців стосовно шляхів визначення індивідуальних особливостей студентів;
- 3) виявити ключові аспекти формування комунікативної компетентності;
- 4) розробити комплекс методів та підходів для визначення індивідуальних особливостей студентів та їх удосконалення комунікативної компетентності
- 5) провести експериментальну апробацію запропонованих методів та визначити їх переваги та недоліки

Методи:

У роботі комплексно застосовуватимуться різні за характером теоретичні та емпіричні методи досліджень, а саме:

1. Огляд та опрацювання наукових джерел з методики навчання діалогічного мовлення для визначення ключової інформації, здобутої дослідниками питання формування мовної комунікації.
2. Лінгвометодичний аналіз автентичної комунікації– дослідження структур мовлення відповідно до вимог англомовного спілкування;
3. Метод інтерпретації – накопичення фактичного матеріалу та формування гіпотези про залежність ефективності формування комунікативної компетентності від індивідуальних особливостей студентів та перевірка отриманих результатів на практиці виконання підібраних комунікативних вправ.

4. Соціолінгвістичний метод спостереження (власний досвід та досвід колег) – передбачає систематичне та цілеспрямоване вивчення об'єкта досліджень для встановлення первинної інформації про залежність підбору тренувальних вправ від індивідуальних особливостей студентів. Для цього планується відвідування занять першого курсу мовної спеціальності. Також до уваги братиметься власний досвід як студента мовної спеціальності.

5. Метод психолінгвістичного експерименту для відібрання комплексу підходів для тренування діалогічного мовлення та їх подальшої апробації. Метод втілюватиметься за допомогою проведення власних занять, для яких необхідно знайти бажаючих протестувати розроблені тренувальні вправи та подальшого опитування студентів на предмет ефективності завдань, і відтак визначення переваг та недоліків запропонованого комплексу вправ.

Практичне/теоретичне значення:

Під час опрацювання питання формування комунікативної компетентності з врахуванням аспектів індивідуалізації, було виявлено що поза увагою залишається досить багато вагомих моментів. Крім того, наявні методи для тренування діалогічного мовлення не завжди є досконалими та ефективними для всіх типів студентів. Таким чином, практичне значення поданої роботи полягає у тому, що вона буде корисною для студентів, викладачів вищих навчальних закладів, адже допоможе удосконалити знання про цей предмет задля отримання нових уявлень про успішний підхід до формування комунікативної компетентності. Таким чином, подана праця спрямована на окреслення більш чітких методів для тренування діалогічного мовлення студентів з врахуванням їх індивідуальних особливостей. Теоретичне значення даного дослідження полягає у тому, що його результати можуть бути висвітлені в посібниках, статтях, методичних рекомендаціях та інших наукових працях.

Огляд літератури: В ході дослідження, спрямованого на розкриття основних питань наукової роботи було опрацьовано статті, наукові тексти на тему «Формування мовленнєвої компетентності», методичні матеріали, плани, конспекти занять з англійської мови для студентів 1 курсу мовних спеціальностей, праці психологів на тему індивідуалізації навчання, автентичні вправи на формування комунікативної компетентності. Зокрема, було розглянуто праці таких науковців як Орбан-Лембрик Лідія, Цільмак Олена, Єрмаков Тимофій, праці яких висвітлюють тему автентичних ситуацій та поведінки в них. Огляд літератури дослідників Підчіс Тетяни, Іржі Томана, Вольфовської Тетяни був спрямований на розуміння особливостей психологічної комунікативної компетентності студентів. Індивідуальні підходи до навчання іноземної мови були предметом робіт авторів Озерного Данііла, Калиняка Богдана, Морської Наталії, Бігич Оксани. Крім того, під час опрацювання питання створення комплексу вправ для тренування діалогічного мовлення бралися до уваги досвід авторів тренувальних матеріалів, зокрема Ясенової Наталії, Бігич Оксани, Вовк Олени, Малінко Олени, Ніколаєвої Софії та інших. Також до уваги були взяті дослідження зарубіжних авторів – Ноама Чомскі, Делла Гаймса, Яна Херінгтона, Рона Олівера, Джима Скрівенера, Ліля Бахмана, Ріти Дюнн, тощо. Помітно, що запитання даної наукової роботи є об'єктом зацікавленості багатьох науковців та фахівців. Однак, незважаючи на розмаїття матеріалів, аспекти індивідуалізації у процесах формування комунікативної компетентності не є предметом окремого комплексного дослідження.

Структура кваліфікаційної роботи

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (вітчизняних та зарубіжних) та додатків. Обсяг роботи – 78 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АВТЕНТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ

1.1. Особливості комунікативної компетентності

Сьогодні рух і динаміка у соціальних, політичних, економічних та духовних процесах є визначальним фактором, що пояснює стосунки у сучасному суспільстві. Навколишнє середовище вимагає від людини нових вмінь, як от здатність швидко адаптуватись до навколишніх змін, схильність до швидкодії і прийняття рішень та вміння нести відповідальність за їх реалізацію у різних галузях діяльності. Крім того, загальна глобалізація суспільства, стрімкий розвиток науки і техніки, та розповсюдження інформаційних технологій збільшують сферу застосування комунікативних здібностей, а саме так званих *soft skills*. Такі вимоги постають перед особистістю мало не щодня, тому для того щоб активно включатись у різні за своєю структурою форми діяльності, особистості слід набути перелік компетентностей.

Аби досліджувати феномен компетентності необхідно зауважити, що в українській термінології чітко розмежовані визначення понять «компетенція» та «компетентність». Іншомовне походження зафіксоване у обох слів. Для порівняння, в англійській мові для слів «компетентність» та «компетенція» використовується один іменник – *competence*. Українською мовою обидві морфеми є близькі за значенням, та все ж позначають різні за змістом поняття. Тлумачний словник дає таке їх визначення: компетенція (лат. *competentia*, від *competere* – взаємно прагну; відповідаю, підхожу) – коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи; коло питань, в яких

дана особа має певні повноваження, знання, досвід; компетентність – володіння компетенцією; поінформованість, обізнаність, авторитетність [13].

Термін «комунікативна компетентність» складається з двох слів, поєднання яких означає «компетентність у комунікації». Цей простий лексико-семантичний аналіз виявляє той факт, що центральним словом у синтагмі «комунікативна компетентність» є слово «компетентність».

Компетентність є одним із найбільш дискусійних термінів у галузях психології та лінгвістики. Його введення асоціюється з Хомським, який у своїй дуже впливовій книзі «Аспекти теорії синтаксису» визначив те, що сьогодні розглядається як класична відмінність між компетенцією (знання мови одним мовцем-слухачем) і продуктивністю (performance- фактичне використання мови в реальних ситуаціях) [33]

Незадовго після того, як Хомський запропонував і визначив поняття компетентності і продуктивності, інші висловили своє несхвалення щодо ідеї використання ідеалізованого, суто лінгвістичного поняття компетенції як теоретичної основи до методології вивчення та навчання мов. Вони знайшли альтернативу концепції компетенції Хомського в комунікативній компетенції Гаймса яке, на їхню думку, було ширшим і реалістичнішим поняттям компетентності. Зокрема, Хаймс визначив комунікативну компетентність не лише як невід'ємна граматична компетенція, а й як здатність використовувати граматичну компетенцію в різноманітних комунікативних ситуаціях, таким чином підвищуючи соціолінгвістичний перспективу [27] .

Компетентність – властивість компетентного. Компетентний (про людину) – спроможний, той що володіє певною силою, владою, знаннями, вміннями. Таким чином, компетентність можна назвати однією з основних характеристик особистості, фундамент якої закладається на відповідних до

сфери діяльності навичках і вміннях, знаннях і досвіді, необхідних для ефективного вирішення проблемних питань.

Окрім того, явище компетентності: 1) завжди розглядається в контексті професійної діяльності; 2) розуміється як важливе новоутворення особи, яке є інтеграцією різних компетенцій людини; 3) характеризується ступенем підготовленості людини до діяльності та ефективністю її здійснення; 4) формується в ході освоєння людиною відповідної діяльності [12]. Відповідно до наведених ознак, по відношенню до англійської мови поняття комунікативної компетентності може бути описаним як набуття необхідних компетенцій і якостей студента для здійснення англомовної комунікації.

У спілкуванні комунікативна компетентність має особливе значення, оскільки рівень соціалізації особистості вимірюється завдяки оцінці її навиків спілкування. Це вид комунікативної дії, і метою такої комунікації є передача, отримання інформації та/або досвіду, результатами діяльності, знаннями, уміннями та навичками. Водночас саме комунікативні знання, уміння, навички є основою спілкування; вони визначають рівень розвитку комунікативної компетентності. Питання комунікативної компетентності особистості постало перед значним числом гуманітарних наук.

Питання компетентності в спілкуванні є предметом і теоретичних досліджень, результати яких дозволили визначити комунікативну компетентність як неподільне та стійке утворення, яке відображається в особистісно-психологічному характері поведінки та спілкування, виявляє здатність встановлювати і підтримувати зв'язки для спілкування з іншими в рамках певної діяльності; така здатність до спілкування передбачає сукупність навичок, досвіду, якостей і здібностей, які дозволяють людині ефективно спілкуватися і досягати поставлених цілей комунікації [4].

Заглиблюючись у структуру комунікативної компетентності особистості, науковці виділяють наступні її компоненти:

Емоційний компонент виявляється як здатність розуміти та визначати власні почуття та почуття співрозмовника з метою самомотивації та управління власними емоціями всередині та у стосунках з іншими людьми; баланс раціонального та емоційного елементів у процесі взаємодії.

Вміння сприймати і розуміти зміст і суть усного і писемного мовлення, здатність опрацьовувати, класифікувати інформацію, розуміти комунікативну суть повідомлень, запам'ятовувати і, за необхідності, правильно актуалізувати знання і факти – все це розкриває сутність *словесно-логічного* компонента в структурі комунікативної компетентності.

Рефлексивний компонент розглядається як здатність ефективно й адекватно здійснювати рефлексивні процеси, що забезпечує процеси розвитку та саморозвитку. Також це сприяє творчому підходу до спілкування з метою досягнення його максимальної ефективності та продуктивності.

Сутність *лінгвістичного* компоненту полягає в здатності актуалізувати знання мови, готовності використовувати основні принципи функціонування мови та мовлення для вирішення комунікативних завдань.

Мовленнєвий компонент є інтегрованою категорією, охоплює систему мовних навичок (основних елементів аудіювання та культури мовлення) і демонструє знання всіх рівнів мови та умов її функціонування в різних соціальних контекстах.

Зважаючи на те, що спілкування – це процес взаємодії між людьми, виділяють також *інтерактивний* компонент, який проявляється у здатності впливати на ефективність загальної діяльності та взаємодії та забезпечувати позитивні зміни для співвіднесених предметів, пов'язаних з їх внутрішній ріст і розвиток.

Соціально-комунікативний компонент проявляється в здатності почуватися впевнено в будь-якій соціальній ситуації, приймати правильні рішення і, як наслідок, досягати бажаної комунікативної мети.

Комунікація – це процес взаємодії як індивідів, так і культур, особливо в епоху глобалізації сучасного світу, де виокремлюється соціокультурний компонент. Комунікативна компетентність подається як здатність здійснювати міжкультурну комунікацію на основі культурних і соціальних стандартів поведінки спілкування; забезпечує міжкультурну комунікацію; вимагає належного рівня знання соціокультурного контексту, в якому функціонує мова; є структурною композицією соціальних ролей, стандартів і принципів групи, культурних моделей поведінки, мовних ціннісних орієнтирів, усвідомлення своєї ідентичності через ракурс тих культурних особливостей, які утверджуються в певному суспільстві.

Значний вплив на становлення міжкультурного спілкування має *соціолінгвістичний* компонент; він відображає вміння використовувати, локалізувати і трансформувати мовні форми відповідно до ситуації. Крім того, компонент передбачає схильність до вивчення іноземних мов і уміння розпізнавати мовні аспекти соціальної спільноти щодо місця її проживання, походження та занять.

Спілкування вимагає певного інформаційного наповнення, і тому індивід повинен оволодіти предметом мовлення. Таке ствердження є підставою виділити *предметно-тематичний* компонент в структурі комунікативної компетентності.

Щоб освоїти предмет спілкування, людина повинна вміти швидко знаходити, опрацьовувати та представляти необхідну інформацію, а також оволодівати знаннями, уміннями, принципами та стандартами комп'ютеризації та інформатизації, інакше, нині неможливо буде

спілкуватися і працювати. Тому виділяють також *інформаційний* компонент комунікативної компетентності.

Визначені компоненти можна структурувати відповідно до їх **елементів**.

Успіх у спілкуванні неможливий без певних індивідуальних якостей, необхідних для взаємодії, тому виділяють *індивідуально-особистісний* елемент. Ніяка взаємодія не буде ефективною без знання та вміння користуватися мовним апаратом, що даному контексті називають *мовним* елементом. *Інтерактивно-практичний* елемент описує всі аспекти взаємодії між людьми. Наступний *мультикультурний* елемент пояснює аспекти взаємодії між різними націями та культурами, що особливо важливо в умовах глобалізації сучасного суспільства. І, нарешті, *змістовно-інформативний* елемент, включає предметний аспект спілкування та вміння опрацьовувати інформацію. Наведені елементи ілюструють навички, здобувши які особа може називатись компетентною [30].

Отож ці елементи інтегруються з зазначеними вище компонентами комунікативної компетентності. Так, індивідуально-особистісний елемент містить емоційний, словесно-логічний, рефлексивний компоненти; мовний елемент включає в себе лінгвістичний, мовленнєвий компоненти; інтерактивно-практичний елемент інтегрує у соціально-комунікативний та інтерактивний компоненти, мультикультурний елемент – соціокультурний, соціолінгвістичний компоненти; змістовно-інформативний елемент – предметно-тематичний та інформаційний компоненти.

Індивідуально-особистісний елемент. Емоційний компонент комунікативної компетентності базується на компетенціях самосвідомості та самоконтролю (тобто глибокого розуміння себе, власних потреб і мотивів; контроль власних емоцій і спрямування їх у потрібну сторону), емпатії (

здатність розуміти або відчувати те, що переживає інша людина, шляхом співчуття, проникнення у внутрішній світ іншої людини, здатність враховувати почуття та емоції інших людей), сприйняття (яка дає можливість оцінити емоційно-психологічні реакції партнерів по спілкуванню). Словесно-логічний компонент зосереджений на вмінні аналізувати зміст висловлювання, виділення його головної думки, здатності оцінювати правдивість чи хибність наданої інформації, можливості проектувати й організувати власні висловлювання та умінні виділяти та запам'ятовувати актуальну інформацію. Внутрішнім резервом рефлексивного компоненту є рефлексивно-аналітична компетенція (тобто спрямована на самоаналіз), рефлексивно-оцінювальна (оцінка правильності вирішення комунікативних завдань), рефлексивно-проективна (проектування комунікативної стратегії та оцінювання правильності вирішення комунікативного завдання).

Мовний елемент. Лінгвістичний компонент комунікативної компетентності базується на таких принципах: фонетичному (правильна вимова звуків, розвинений фонематичний слух), лексичному (знання словникового запасу, включаючи такі лексичні елементи, як фразеологізми, стійкі сполучення, слова), синтаксичному (поєднання знань і вмінь будувати речення та словосполучення), граматичному (знання граматичної будови мови), орфографічному (комплекс знань, умінь і навичок з орфографії), семантичному (розуміння семантики слів і вживання їх у правильному семантичному значенні), стилістичному (знання функціональних стилів і реєстрів мови). Мовленнєвий компонент складають такі компетенції: мовленнєво-діяльнісна (готовність до певного комунікативного акту), дискурсивна (сукупність умінь і навичок цілісного й логічного висловлювання), прагматична (уміння ефективно використовувати висловлювання відповідно до комунікативних бажань мовця та відповідно до

ситуативних умов), стратегічна (здатність досягати конкретних комунікативних цілей, використовуючи вербальні та невербальні комунікативні стратегії та мобілізуючи власні ресурси).

Інтерактивно-практичний елемент. Внутрішнім резервом інтерактивно-практичного елемента є готовність до спільної діяльності та співпраці, вміння будувати стосунки з іншими у вигідний для всіх співрозмовників спосіб, схильність до конструктивного та насиченого спілкування з іншими. Основу соціально-комунікативного компонента комунікативної компетентності складають високий рівень володіння культурою словесного висловлювання, що відповідає мовленню, пластики жестів і пози, емоційно-мімічної підтримки мовлення, тону і гучності мовлення; як експресивної сфери комунікативної діяльності та вміння встановлювати емоційний контакт з співрозмовником.

Мультикультурний елемент. Соціокультурний компонент базується на таких компетенціях, як міжкультурна (взаємодія людей, що належать до різних культур і мов; відображає адекватне розуміння двох або більше учасників спілкування, які належать до різних національностей), культурна (знання спільних культурних цінностей), нормативна (забезпечує комунікативну відповідність висловлювань суспільним нормам поведінки в певній комунікативній ситуації). Як основу соціолінгвістичного компонента виділяють компетенцію з мовного етикету (володіння принципами мовленнєвих моделей), та культурологічної лінгвістики (знання культурологічного лексичного матеріалу та вміння використовувати його в спілкуванні).

Змістовно-інформативний елемент. Предметно-тематичний компонент комунікативної компетентності виявляється через оволодіння такими компетенціями, як предметна (забезпечує предметну повноту мовлення),

спеціалізована (допомагає вирішувати певне коло питань у певній ситуації професійної діяльності) та технологічна компетентність (уміння та навички використовувати сучасні засоби комп'ютерних та інформаційних технологій для вирішення комунікативних завдань у професійній діяльності та повсякденному житті) [11].

Таким чином, визначення «комунікативна компетентність» трактується як неподільне утворення, що виявляється в комунікативному процесі як здатність актуалізувати та використовувати набутий досвід комунікативної діяльності та індивідуально-психологічні якості для досягнення комунікативної мети. Структура комунікативної компетентності являє собою композицію п'яти елементів: індивідуально-особистісного, мовного, інтерактивно-практичного, мультикультурного, змістовно-інформативного. Ці елементи поєднують такі компоненти комунікативної компетентності, як емоційний, словесно-логічний, рефлексивний, лінгвістичний, мовленнєвий, інтерактивний, соціально-комунікативний, соціокультурний, соціолінгвістичний, предметно-тематичний та інформаційний. Внутрішнім резервом усіх цих компонентів є комунікативні компетенції.

Основою комунікативної компетентності є знання, уміння, навички, досвід комунікативної діяльності та емоційне ставлення до неї. Володіння всіма компонентами комунікативної компетентності є необхідним для ефективного та продуктивного життя в умовах сучасного світу.

1.2. Ключові аспекти формування англомовної комунікативної компетентності

В умовах реалізації міжнародної мобільності та інтеграції України в освітньо-інформаційний світовий простір актуалізується необхідність нових шляхів формування та розвитку мовної ідентичності студентів, здатних вільно орієнтуватися в полікультурному освітньому просторі. простір та здійснювати професійно орієнтовану взаємодію з фахівцями з інших країн. У зв'язку з цим особливо необхідним є розширення кола спілкування студентів та підвищення якості мовної підготовки на основі розвитку ключових (базових) компетентностей.

Домінантною метою навчання стає набуття індивідуальної комунікативної компетентності. Центр уваги викладачів “переноситься зі структури чи системи мови (як це було в структурній лінгвістиці) на структуру мовлення, яка відрізняється контекстуальністю та культурною ідентичністю”. [17]

Навчання іншомовного спілкування в контексті діалогу культур передбачає створення дидактичних методичних умов для вивчення іноземних мов і зарубіжної культури при формуванні інтегративно-комунікативних умінь міжкультурного спілкування, а методичною домінантою є орієнтація на формування майбутніх фахівців як суб'єктів діалогу культур. Таким чином, правильність спілкування в автентичних ситуаціях залежить від способу вивчення мови, і зараз досить важливо орієнтуватись на соціокультурний підхід формування комунікативної компетентності.

Основними принципами комунікативно-орієнтованого соціокультурного виховання студентів в умовах іншомовного спілкування є:

- принцип інтенсивної інтелектуалізації навчально-комунікативної діяльності студентів;

- принцип врахування профілів підготовки спеціальностей на мовних факультетах:

- принцип збалансованості навчальної та позааудиторної діяльності студентів у засвоєнні правил міжкультурного спілкування;

- принцип гуманістичної психологічної складової іншомовного спілкування.[5]

Тому, необхідними умовами для реалізації соціокультурної освіти в наших університетах є орієнтація на обов'язкову двокультурну та білінгвальну освіту, інтегративно-комунікативний підхід до вивчення мови як засобу спілкування, міжкультурної взаємодії, узагальнення досягнень матеріальної та духовної культури людської цивілізації; використання новітніх технологій у формуванні навичок комунікації.

Соціокультурний підхід до мовної освіти полягає в тому, що комунікативно-орієнтоване навчання англійської мови як засобу міжкультурної комунікації тісно пов'язане з інтенсивним використанням її як інструменту пізнання глобальної культури, національних культур і соціальних субкультур людей, культури спілкування країни та її відображення в способі та стилі життя; духовної спадщини та історичної пам'яті країни і народу; способу досягнення міжкультурного взаєморозуміння.

Соціокультурне виховання в процесі вивчення англійської мови насамперед спрямоване на:

- розвиток світогляду студентів та їх уявлення про історію людства, своєї країни, усвідомлення себе як носія національних цінностей, розуміння взаємозалежності особистості й народу;

- розвиток комунікативної культури студентів, їх духовного потенціалу, глобального мислення, усвідомлення відповідальності за своє майбутнє та майбутнє своєї країни;

- навчання етично прийнятним формам самовираження в суспільстві;

- навчання етиці дискусійного спілкування та етиці взаємодії з людьми з різними поглядам. [14].

Соціокультурне виховання в процесі вивчення англійської мови є частиною мовної освіти з формуванням у студентів інтегративних навичок спілкування цією мовою в усіх формах організації навчального процесу.

З точки зору формування соціокультурної компетенції студентів у навчанні англійської мови можна виділити: формування уявлень про культуру усного та писемного спілкування англійською мовою; знання лінгвістичних та лексичних варіацій англійської мови в умовах формального та неформального спілкування; вивчення правил офіційної та неформальної мовленнєвої поведінки англійською мовою; формування та розвиток умінь використовувати мову як засіб міжкультурної комунікації; навчання вмінню коректно описувати власну культуру англійською мовою; навчання комунікативному звикання до англомовного середовища (у межах знайомих тем, ситуацій у побутовій, адміністративній, освітній сферах спілкування); навчання стратегіям самоосвіти на основі використання дистанційних засобів навчання мови (у тому числі спілкування з представниками інших культур через Інтернет); формування понять про еквівалентну та безеквівалентну лексику; розвиток двомовних навичок: знаходити англійські слова для опису українських реалій англійською мовою; виявляти безеквівалентну лексику; пояснювати значення безеквівалентних слів в іноземній або в рідній мові та вміння їх використання.

Таким чином застосування соціокультурного підходу є одним з аспектів, що дозволяє студентам зануритись в середовище мови і мовців задля різнобічного опанування всіх автентичних елементів, необхідних для досягнення високого рівня володіння мовою і культурою.

Вивчення досвіду ВНЗ щодо формування іншомовної компетентності студентів свідчить про те, що останнім часом набули поширення декілька інших методичних підходів у викладанні іноземної мови.

Перший – діяльнісний підхід, який розглядається в контексті особистісно-діяльнісного підходу, виходячи з уявлення про діяльність суб'єкта навчального процесу. Такий підхід фокусується не лише на вивченні матеріалу, а й на способах мислення, розвиток пізнавальних сил і творчого потенціалу студента. Мовленнєва діяльність виступає як об'єкт навчального процесу, представлений сукупністю мовленнєвих дій. Особистісний компонент розміщує студента як особистість у центрі навчання з його мотивами, цілями та унікальними психологічними характеристиками.

Другий аспект, що береться до уваги під час вивчення англійської мови – контекстно-ситуативний методологічний – представлено Вербицьким та ін. Згідно з науковцем, контекст відіграє важливу концептуальну роль у всіх процесах психіки, свідомості та діяльності в цьому підході [30]. Контекст – це система внутрішніх і зовнішніх умов поведінки і діяльності людини, яка впливає на сприйняття, розуміння і перетворення суб'єктом певної ситуації шляхом надання сенсу і значущості цій ситуації в цілому та її складовим. Контекст є надзвичайно важливим фактором, який визначає адекватне або, навпаки, ілюзорне відображення предметів і явищ об'єктивної реальності, їх особистісне осмислення.

Ситуація спілкування – це складний термін, який включає велику кількість обов'язкових і недостатньо вивчених характеристик: цілі та мотиви

мовленнєвих дій, записи останнього мовленнєвого досвіду міжособистісних стосунків студента, тобто весь контекст спілкування. Для повноцінного виконання комунікативного завдання доцільніше використовувати різні види колективної та диференційованої роботи на занятті, обмінюватися інформацією та результатами мовленнєвої діяльності студентів шляхом надання певного обсягу нової інформації. Навчаючи студентів іноземної мови, важливо враховувати дві речі: недостатнє розуміння слухачами та викладачами конкретних реалій країни вивчення мови; інтерес студентів до особливостей соціальної поведінки іноземців у різних ситуаціях.

До основних принципів контекстного навчання відносять такі пункти: педагогічний супровід особистісної участі студента в навчальній діяльності; послідовне моделювання цілісного змісту, форм і умов професійної діяльності спеціалістів у навчальній діяльності студентів; проблема змісту навчання та процес його розкриття в навчальному процесі; адекватність форм організації навчальної діяльності студентів цілям і змісту навчання; провідна роль кооперативної діяльності, міжособистісної взаємодії та діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу; педагогічно виправдане поєднання нових і традиційних педагогічних технологій; єдність навчання та виховання особистості професіонала [28]. Тому формуванню комунікативної компетентності необхідно навчати студентів і у рамках ситуативного підходу.

Третій аспект, який отримав назву «комунікаційний», розуміється як «система навчання, яка зміщує акцент з мети *навчити мовленнєвій діяльності* на *навчити спілкуванню*» [30]. При цьому в літературі комунікація визначається як односпрямований процес передачі інформації від суб'єкта до об'єкта. Комунікативна мета здійснюється шляхом формування мовних і мовленнєвих навичок читання, аудіювання, усного мовлення, письма, зрештою, забезпечення володіння мовою та спілкування в контексті

іншомовного середовища (навчального, професійного, повсякденного, соціокультурного).

Іншомовна комунікативна компетентність студента виступає як загальна, недосяжна в навчанні короткочасна мета. Воно передбачає таке володіння мовою, яке за своїми лінгвістичними параметрами наближається до мови носіїв мови; тому усна і письмова форми навчання повинні відрізнятися граматичною, лексичною та стилістичною правильністю, відповідністю ситуації спілкування. Отже, іншомовну комунікативну компетентність можна трактувати як мету і, як результат навчання іноземної мови, що досягається в комплексному виконанні всіх аспектів формування іншомовної компетентності.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

2.1. Формування англомовної комунікативної компетентності студентів з врахуванням їх індивідуальних особливостей

Останніми роками ведеться багато дискусій про важливість персоналізованого навчання. Студентам потрібно починати працювати над читанням, письмом та іншими навичками на тому рівні, що вони досягли на момент вивчення, а не за описаними рівнями, що їх вимагають стандарти їх освітніх рівнів. Крім того, до уваги повинні братися їх особливі вміння та потреби, радше ніж використання загального підходу до всіх. Таким чином вони можуть розвивати вже набуті, отримані знання і вміння, і продовжувати вдосконалювати свої навички там, де в цьому є потреба. Крім того, студентам потрібні різні типи уроків, заходів і підтримки, які б відповідали їхнім сильним сторонам, викликам і стилям навчання.

Як і зазначалося на початку, розробка курсу, який найкраще відповідає потребам студентів, вимагає як розуміння того, ким вони є, так і реальних зусиль для оцінки та визначення їхніх потреб. Таким чином розглядати слід як концептуальні питання, які стосуються аналізу студентів, так і практичні підходи, які можна використовувати для оцінки реальних потреб учасників навчального процесу.

Саме тому аналіз студента є важливим аспектом процесу проектування навчання. Важливо пам'ятати, що студенти університету є сформованими особистостями, у них є досвід, завдяки якому вони розуміють світ і через який вони розумітимуть або оцінюватимуть матеріали навчання і вказівки викладача. Отже, «врахування попередніх знань, здібностей, точок зору та

передбачуваних потреб учнів є важливою частиною процесу аналізу студентів» [31].

При розробці навчального середовища необхідно мати можливість розглядати весь процес з висоти пташиного польоту, починаючи з розкриття особистості і досвіду студента, та визначаючи мету навчального середовища. Педагог не може робити припущення щодо студентів на основі свого досвіду. Таким чином можна навести ключові фактори аналізу студента, які слід враховувати.

Базові характеристики студента як особистості. Розуміння таких характеристик може допомогти сформувати дизайн курсу. Зокрема, якщо студенти навчаються на старших курсах мовних спеціальностей, слід очікувати учнів із професійним досвідом, які мають інші цілі щодо навчання та кар'єри, що відрізняється від груп студентів молодших курсів, які мають невеликий досвід або без досвіду роботи.

Досліджуючи вищенаведені характеристики, слід подумати про такі ключові питання:

- Хто такі студенти?
- Якими особистісними характеристиками вони володіють (хобі, інтереси, сильні та слабкі сторони)?
- Яка причина вступу на дану спеціальність?
- Що в предметі англійської мови мотивує студента до її опанування?

Попередні знання. Для більшості людей час є обмеженим ресурсом, тому навчальний час не слід витрачати на вивчення матеріалу, який студенти вже знають, а натомість спиратися на їх попередні знання. Саме попередні знання студентів впливають на те, як вони інтерпретують і фільтрують нову інформацію, надану в класі.

При дослідженні факторів попередніх знань є ключові питання, відповіді на яких слід з'ясувати:

- Що учні вже знають?
- Як ця інформація може вплинути на зміст і порядок того, що буде вивчатися?

Демографія. Сьогодні навіть в невеликому українському університеті демографія студентів може дуже відрізнятись, як масштабно (студенти з інших країн), так і локально (студенти з різних областей) Розуміння цього може безпосередньо вплинути на навчальний матеріал. Важливо, наприклад, не включати навчальний матеріал, який може бути культурно нечутливим або не мати відношення до студентів. Це особливо важливо, коли використовуються засоби масової інформації, такі як фільми, які можуть вважатися історичними для однієї групи та образливими для іншої. Культура є невід'ємною частиною навчання і відіграє центральну роль у «визначенні навчальних уподобань, стилів, підходів і досвіду учнів» [35].

Досліджуючи демографічні фактори, слід подумати про такі ключові питання:

- Звідки походять студенти з точки зору їхнього рівня освіти, етнічної приналежності, демографічних показників, хобі, сфери навчання, рівня навчання?
- Чому ці демографічні показники важливі для матеріалу, який буде викладатися?

Доступ до технологій. Сьогодні, в умовах змішаного навчання в освіті важливо переконатися, що всі студенти мають доступ до навчального матеріалу. Оскільки технології стають необхідністю для участі в можливостях навчання, також важливо оцінити, чи мають студенти доступ до технологій. Матеріал має бути гнучким, для того, аби, наприклад, у користувачів

операційних систем Android, IOS та Windows були рівні умови. Таким чином, слід переконатися, що протягом усього курсу навчальний матеріал є загальнодоступним.

Коли йдеться про віддалену роботу, іноді проблеми з доступом можуть бути складними або несподіваними. Наприклад, якщо є лише один комп'ютер або обмежена пропускна здатність Інтернету, але двом батькам і двом дітям потрібен доступ до нього для роботи чи домашнього завдання, тоді доступу недостатньо. Подібним чином комп'ютер або доступ до Інтернету можуть бути застарими для відтворення навчального мультимедіа в модулі. Тому важливо виходити за межі статистики, щоб справді зрозуміти рівень доступу.

Досліджуючи фактори доступу, варто подумати про такі ключові питання:

- Наскільки технології доступні для кожного студента групи?
- Чи є навчальні матеріали загальнодоступними для людей з обмеженими можливостями?
- Якщо доступ не є універсальним, як я можу адаптувати свій навчальний план курсу, щоб охопити всіх студентів?

Наступним етапом стане визначення елементів навчання, що здатні підвищити академічні досягнення. Для цього використовується інформація, що зібрана шляхом різноманітних тестувань та анкетувань студентів. Зокрема, одна з моделей стилю навчання показує, що на студентів впливають наступні фактори:

- їхнє безпосереднє оточення (звук, світло, температура та дизайн меблів/обстановки)
- власна емоційність (мотивація, наполегливість, відповідальність або можливість робити щось по-своєму)

- соціологічні уподобання (навчання поодинці або в групах різного розміру)
- фізіологічні характеристики (сильні сторони у сприйнятті інформації, представлені слуховими, візуальними, кінестетичними характеристиками)
- методи обробки інформації (способи успішного засвоєння інформації, у відповідності з якими студенти працюють на результат)

Ці п'ять факторів можуть істотно вплинути на навчання студентів. Наприклад, коли йдеться про оточення, багатьом студентам під час навчального процесу потрібна тиша, аби зосередитись на складній інформації. Інші краще навчаються зі звуком, ніж без нього. Крім того, у той час як багато людей краще зосереджуються в яскраво освітлених кімнатах, інші думають краще при м'якому світлі, а не при яскравому. Флуоресцентне освітлення надмірно стимулює деяких студентів і викликає гіперактивність і неспокій [23].

Інші фактори навколишнього середовища, які можуть впливати на навчання, включають температуру та меблі/дизайн. Деякі учні досягають кращих успіхів у теплих умовах, а інші – у прохолодних [29]. Деякі люди віддають перевагу навчанню на дерев'яному, пластиковому чи сталевому стільці, але іншим стає настільки незручно на звичайних сидіннях у класі, що вони не можуть вчитися.

Емоційність студентів також може вплинути на їхню здатність до навчання. Їхня внутрішня мотивація, наполегливість у виконанні завдань, здатність брати відповідальність за власну поведінку та роботу або можливість робити речі по-своєму можуть відігравати роль у тому, як студент найкраще навчається. [22]

Соціологічні чинники також можуть впливати на навчання. Викладачі повинні знати про стилі навчання студентів за різних умов. Варіанти, які

покращують або гальмують процес, можуть включати навчання поодинці, у парах, у малих групах, у складі команди, з авторитетним або колегіальним наставником, а також «бажання різноманітності на протипагу шаблонам і рутинам у виконанні комунікативних завдань» [22].

Фізіологічні характеристики є ще одним фактором моделі стилю навчання, який може вплинути на навчання студента. Ці характеристики стосуються того, коли і як студенти навчаються найкраще. Розуміння їх фізіологічних особливостей дозволить викладачам допомогти студентам навчатися на основі їх сприйняття. Характеристики включають час доби, зовнішню стимуляцію, рівень енергії та мобільність під час навчання. Наприклад, викладачі можуть заохочувати студентів вчитися в найкращий час дня, який може бути рано вранці, під час обіду або в аудиторії, відразу після занять або ввечері перед тим, як вони йдуть спати. Студенти також по-різному реагують на зовнішню стимуляцію, коли вони зосереджуються на навчанні. Деякі люблять їсти, жувати жуйку або пити під час навчання. Ще інші студенти можуть мати сильні сторони сприйняття в області рівня енергії або мобільності. Вони можуть краще вчитися або краще працювати в класі, якщо вони можуть рухатися під час навчання і не обмежуватися одним столом.

Те, як студенти обробляють інформацію, також може впливати на здібності до навчання. Деякі студенти схильні мислити аналітично і відтак мають тенденцію бути наполегливими. Вони не завжди можуть почати виконання завдання відразу, але як тільки вони починають, у них з'являється сильне емоційне бажання продовжувати, доки завдання не буде виконано або поки вони не дійдуть до місця, де відчувають, що можуть зупинитися. Студенти з всеохоплюючим мисленням, з іншого боку, схильні віддавати перевагу навчанню з тими елементами, що викладачі вважають відволікаючими факторами: звук (музика, постукування або розмова),

неформальний дизайн (зручно розташувались), м'яке освітлення (прикриваючи очі або надягаючи сонцезахисні окуляри в приміщенні), орієнтація на однолітків (бажання працювати з другом) і потреба в їжі (перекуси) під час навчання. Відповідно до характеру мислення, імпульсивні студенти не витратять багато часу на навчання. Водночас рефлексивний студент витратить час на обмірковування інформації, розуміння змісту, який викладають [23].

Таким чином, завдяки визначенню запропонованих характеристик викладач має комплексне уявлення про студентів. Маючи всі відповіді на питання, побудова освітнього процесу з метою індивідуалізації формування мовленнєвої компетентності надалі передбачає орієнтацію навчального простору на компетентнісну сферу студентів. Навчання базується на діалогах різного рівня: формальний діалог – діалог як форма спілкування учасників освітнього процесу; змістовний діалог – виклад у діалогічній формі та змісту навчальної діяльності; семантичний діалог – діалог як спосіб встановлення ціннісно-орієнтованої єдності. В умовах компетентнісного навчання іноземної мови кожен студент групи активно включається в процес спілкування, отримує реальну можливість задовольнити соціально важливі потреби в досягненні престижу, статусу, уваги та поваги з боку інших. Викладач створює тон спілкування, насичений радістю, доброзичливістю, задоволенням від досягнутих успіхів і впевненістю в кінцевому результаті навчання. Вивчивши попередній досвід педагогів та методистів, в роботі розглядаються особливості компетентнісних «платформ» навчання іноземної мови майбутніх фахівців мовних спеціальностей [21].

Модульна платформа. Окремий модуль вивченого навчального матеріалу супроводжується рейтинговим контролем знань і вмінь студентів. Основою для формування модулів є навчальна програма дисципліни,

узгоджена з державною освітньою програмою та підлаштованою до особистих особливостей студентів під час впровадження.

Платформа розширення. Навчання із збільшенням дидактичних одиниць забезпечує загальне бачення теми, цілісне сприйняття матеріалу. Кілька уроків на одну загальну тему об'єднані наскрізним сюжетом.

Комунікаційна платформа. Основними учасниками процесу є викладач і студенти. Стосунки між ними будуються на основі співпраці та рівноправного мовного партнерства.

Семантична платформа. Головне – це формування емоційно-психологічних установок, уміння впливати на почуття студентів, побудова драматургії уроку.

Платформа взаємодії. Робота організовується в парах змінного складу.

Проблемна платформа. Викладач створює проблемну ситуацію, а студенти самостійно її розв'язують, у результаті чого відбувається творче оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками та розвиток здібностей мислення.

Платформа ігор. Студенти імітують реальність. Це допомагає вписати навчальний процес у контекст їх реального життя майбутніх експертів. Студенти розігрують ситуації, спрямовані на відтворення та засвоєння соціального та професійного досвіду, в яких розвивається та вдосконалюється самоуправління поведінкою.

Платформа інтенсивного навчання. Використовуються прийоми, які активізують свідомі та підсвідомі процеси психіки для створення великої та міцної мовної бази. Розробляються завдання, що спонукають до спілкування. Використання даної технології передбачає збільшення кількості годин.

Передова платформа. Ефективній підготовці студентів до вивчення нового матеріалу сприяють випереджаючі знання та завдання, наприклад ті,

що передують сприйняттю іноземної мови чи читанню тексту іноземною мовою.

Інформаційно-технічна платформа. Використання комп'ютера, Інтернету, відео, аудіо, мультимедіа, інтерактивних засобів тощо. Однією з організаційних засад є цифровізація освіти, використання інформаційних технологій та програмного забезпечення для вивчення іноземної мови.

Віддалена платформа. У відповідь на виклики глобальних обставин, які диктують організацію дистанційного та змішаного навчання, розвиваються ефективні форми вивчення іноземних мов в умовах вимушеного та планового позакласного навчання.

Принципи компетентнісного підходу та спрямованість навчання на розвиток вторинної мовної особистості студента співвідносяться з підсистемою «мети навчання». З підсистемою «зміст навчання» співвідносяться такі принципи: ситуативність, моделювання, подвійна функція навчального спілкування. Принципи однорідного формування підгруп, діяльнісна основа навчання, груповий вплив визначають процес навчання. Принцип орієнтації на професію/спеціальність відповідає підсистемі «результат навчання».

Відповідно до запропонованих платформ розглядатимуться основні орієнтири навчання іноземної мови майбутніх мовників.

Особистий орієнтир. Учитель і учень – однодумці. Людське спілкування починається з встановлення контакту. Потрібна первинна комунікативна адаптація та переналаштування тих, хто спілкується. У таких умовах знімаються комплекси, внутрішня напруга, приходить впевненість і взаєморозуміння.

Орієнтир напрямку. Вивчення іноземної мови спрямоване на розвиток особливостей вторинної мовної особистості, тобто викладач не тільки вчить

студента поводитися з іноземною мовою як її носій, а й розвиває в нього готовність здійснювати текстову діяльність. у мові, що вивчається, здатність адекватно взаємодіяти з іншими культурами.

Ситуаційний орієнтир. При вивченні іноземної мови важливо підбирати та систематизувати матеріал, виходячи з ситуацій і проблем спілкування, які цікавлять кожного студента. Спонування до мовлення виникає лише у відтвореній ситуації, внаслідок якої говорять.

Орієнтир моделювання. Обсяг знань про країну дуже великий, тому необхідно підібрати достатню кількість матеріалу, щоб представити культуру країни в концентрованому вигляді. У цьому випадку зміст мови складають проблеми, а не теми. З метою мінімізації та впорядкування лінгвістичних знань мовну систему подають у зразковому вигляді: схеми, таблиці, порівняння тощо.

Подвійний орієнтир. Подвійна функція навчального спілкування полягає в тому, що це спілкування є плановим для викладача. Він (вона) спрямовує спілкування з метою формування, відпрацювання та закріплення вмінь і навичок усіх видів мовленнєвої діяльності. Для учасників навчального процесу спілкування є метою, оскільки за допомогою мови вони можуть вийти за межі навчальних ситуацій.

Орієнтир диференціації. Студенти проходять відбірковий тест, який визначає рівень їх знання іноземної мови. Відповідно до цього рівня формуються навчальні підгрупи.

Орієнтир діяльності. Діяльнісна основа навчання виражається у зовнішній і внутрішній (розумовій) активності студента, пасивному й активному запасі знань. Збільшується обсяг самостійних, групових і колективних форм навчання і скорочується традиційна фронтальна робота,

при якій мовну активність проявляє викладач, а студенти виявляють активність лише за запитом.

Орієнтир групи. Через спілкування розкривається індивідуальність кожного студента. Міжособистісні взаємодії можна розглядати в трьох напрямках: спілкування викладача і студента, спілкування викладача і всієї групи, спілкування між студентами. У навчальній підгрупі повинен бути такий психологічний мікроклімат, який дозволяє ефективно виявити і розкрити можливості кожного студента.

Професійний орієнтир. Ця орієнтація базується на професії та спеціальності. Навчальна програма навчання іноземної мови студентів лінгвістичних спеціальностей орієнтована на поглиблене вивчення основ ділового спілкування та мови спеціальності. У вищих навчальних закладах студенти поступово занурюються в мову і суть спеціальності. Вони навчаються спілкуватися іноземною мовою та читати літературу з майбутньої спеціальності, працювати з діловою документацією, коментувати наукові тексти тощо.

Одним із найбільш ефективних методичних прийомів, що відноситься до групи активних способів навчання практичному володінню іноземною мовою є рольова гра. Цей прийом є умовним відтворенням його учасниками реальної практичної діяльності людей, створює умови реального спілкування. У методиці навчання іноземних мов значення ролі у грі розглядається в структурі навчально-мовленнєвої ситуації, де вона визначається важливим компонентом навчально-мовленнєвої ситуації, що орієнтується на її основні параметри та відповідну концепцію розмовної практики. Умови гри завжди співвідносяться з реальними умовами, це полегшує пошук моделей поведінки та засобів вербалізації висловлювань. У цих умовах інформація, яку студент отримує від партнерів по спілкуванню, також залучається до індивідуального

пізнавального процесу. Психологи вважають, що «це, насамперед, зумовлює більш високу ефективність і своєрідність динаміки когнітивних процесів у спілкуванні» [10]. У результаті змінюється ставлення студента до предмета, який постає перед ним не тільки як об'єкт пізнання, а й як засіб задоволення потреб у певних стосунках з членами групи. Іншими словами, ефект солідарності, який власне і характеризує будь-яку колективну діяльність, стає особистою мотивацією діяльності кожного. Найголовнішим аспектом рольової гри в контексті індивідуальних здібностей є поділ на ролі, що дає змогу студентам розділитись відповідно до їх побажань і вмінь.

Рольову гру на більш пізньому етапі навчання можна поєднати з діловою грою. Ділові ігри – це вид навчання, в якому засвоєння знань, формування умінь і навичок накладаються на канву професійної діяльності, у навчанні вона представлена в певній модельній формі. Зокрема зазначають, що «перевага ділових ігор полягає в тому, що вони поєднують теорію і практику, сприяючи формуванню професійних знань і практичних навичок. Ігри підвищують інтерес до предмету, що вивчається, оскільки супроводжуються позитивними емоціями». [19]. Саме рольові ігри навчають нормам вербального спілкування, забезпечують оволодіння тими комунікативними одиницями, які необхідні для участі в діловій грі, коли увага студентів зосереджується на професійній стороні вербальної поведінки та індивідуалізованої мовної діяльності.

Органічну єдність предмета і процесу в навчанні іноземної мови забезпечує полілог, а учасниками цього полілогу є самі студенти. Відповідно до сюжетної лінії всього курсу, кожен студент отримує роль у «новій масці» зі своїми обов'язками, на основі яких вибирається належна поведінка. У практиці такого навчання не виникає конфлікту між «маскою» та студентом, оскільки навчальні тексти містять, хоча б символічно, позиції, цінності та

особистісні установки акторів, що не суперечать світогляду студентів і сприяють розкриттю позитивних якостей, зокрема творчої уяви тощо [9].

Значення введення маски умовного позначення полягає в тому, що вона дозволяє студенту «виразитися», що створює психотерапевтичний, психогігієнічний ефект, оскільки звільняє студентів від «затискачів», від страху помилок, почуття сорому і незручності. Знімаються психологічні бар'єри, відкриваються та активізуються індивідуальні творчі можливості студентів. Ситуації навчальних полілогів підбираються таким чином, щоб імітувати мовленнєву поведінку кожного, об'єднувати групу єдиною діяльністю вербального спілкування в автентичних умовах. Ця спільна мовна діяльність формує колектив і створює сприятливий психологічний клімат для спільної діяльності [15].

Узагальнюючи, за такого підходу до навчання в студентів формуються вміння, пов'язані з інтелектуально-психічними процесами: отримувати, аналізувати, порівнювати, розвивати, систематизувати інформацію, орієнтовану на конкретну навчальну мету; висловлювати власну думку з прочитаного чи прослуханого, узагальнювати інформацію; складати план, формулювати тези, складати конспект; готувати доповіді, презентації, реферати чи короткі повідомлення; пошук і вилучення найважливішої інформації, відповідно до певного навчального завдання.

2.2. Комплекс методів і підходів до навчання комунікативної компетентності в автентичних ситуаціях

Оскільки завдання формування комунікативної компетентності в студентів є пріоритетним, важливо не лише знати сучасні підходи, методи та технології навчання мови, а й спиратися на ті методи, які були і є основою розвитку, джерелом система мовленнєвого матеріалу та прийоми його подання. Перед учителем іноземної мови стоїть складне завдання: навчити студентів на сучасному етапі розвитку суспільства не тільки говорити, а й мислити іноземною мовою. На основі акумульованих знань про розмаїття підходів до індивідуалізації формування комунікативної пропонується наступний комплекс методик для тренування і удосконалення рівня комунікативної компетентності.

Отож перший підхід – **комунікативне навчання** – це суть усіх сучасних методик навчання іноземної мови, а комунікативний метод навчання, спрямований на практику спілкування, – основа будь-якого заняття. Спілкуванню слід навчати через спілкування. Комунікативний підхід розвиває всі основні мовні навички: усне та письмове мовлення, читання та аудіювання, паралельно вивчається граматики та поповнюється словниковий запас.

Одним із основних принципів комунікативного методу є «функціональність, інформованість учасників навчального процесу, що може дати їм практичне знання мови». [6] Мовна діяльність має три сторони: лексичну, граматичну, фонетичну, які нерозривно пов'язані з процесом мовлення. Звідси випливає, що слова не можна засвоювати у відриві від форм свого існування. Функціональність передбачає, що і слова, і граматичні форми засвоюються безпосередньо в діяльності. Наприклад, студентам пропонується запитати про щось, висловити своє незадоволення чи бажання, підтвердити

думку чи спростувати її, спонукаючи тим самим співрозмовника до дії. У процесі цього відбувається засвоєння необхідного лексико-граматичного матеріалу. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що в засвоєнні лексичних одиниць і граматичних явищ провідною є не їх форма, а функції, які виконують ці засоби.

Основним завданням вивчення іноземної мови є подолання мовного бар'єру, навчання студентів вільного та правильного мовлення. На заняттях іноземної мови необхідно створити сприятливий психологічний клімат і атмосферу співробітництва, де головною умовою реального спілкування має бути особистісно-орієнтований підхід до навчання. Будь-яка людина відрізняється від іншої і своїми здібностями, і умінням здійснювати навчально-мовленнєву діяльність, і своїми особистісними характеристиками. На заняттях здійснюється індивідуальний та диференційований підхід через врахування особистих інтересів та особливостей студентів, рівня їх володіння іноземною мовою. Для виконання окремих завдань на заняттях студентам дозволяється обирати індивідуальний або груповий стиль роботи. З попереднього досвіду та досліджень, найчастіше вибирають групову роботу, оскільки такі види роботи припускають спільні цілі та завдання для всіх членів групи, а також індивідуальну відповідальність і рівні можливості для досягнення успіху.

Групове навчання базується на ідеї співпраці, а не змагання. Загальний успіх групи залежить від внеску кожного, а це означає, що кожен повинен усвідомлювати відповідальність за свою частину роботи, і кожен має можливість звернутися за допомогою до одногрупника. Рівні можливості для всіх означає, що кожен навчається відповідно до своїх здібностей. Зусилля як слабкого, так і сильного студента оцінюють за досягненням кожним своєї мети, а не за порівнянням один з одним. У групі розподіл обов'язків

демократичний. Якщо студент в групі не може щось написати, то він може розставити словесні моделі, підібрати їх, тощо – тобто слабкий учень почуватися в групі впевненіше, безпечніше.

Наприклад, при формуванні окремих мікрогруп використовується такий прийом: кожен студент отримує картку, в центрі якої знаходиться фрагмент тексту. В процесі виконання завдання, з'єднуючи картки, студенти отримують цілісний текст. За результатами такого завдання формується група, де кожен докладає зусилля для досягнення результату. Отриманий шаблон є ключем до серії завдань. Кожній групі роздаються сюжетні малюнки. Необхідно скласти діалог(полілог), використовуючи при цьому нові слова та вирази. Спочатку потрібно попрацювати зі словником, це завдання в групі можна доручити слабким студентам, в цей час сильніші висловлюють свої ідеї для складання діалогу. Після того, як полілог складено, його необхідно розіграти. Важливо, щоб матеріали для завдань мали автентичний характер і були близькими до соціокультурної сфери мови. Таки чином виконується необхідна складова набуття комунікативної компетентності – перебування серед реалій. Інша головна умова: у відтворенні полілогу мають брати участь усі. Студенти самі розподіляють репліки, а відтак кожен може взяти участь, підлаштовуючись під свої вміння. Інший варіант: при вивченні теми «Спорт» студентам пропонуються фотографії із зображенням того чи іншого виду спорту, а також картки з опорними словами, виразами та прислів'ями. Наприкінці роботи кожна група представляє свій блок інформації з того чи іншого виду спорту, робить певні висновки.

Особисто-орієнтований підхід дозволяє студентам яскравіше виражати себе, що дозволяє викликати справжню мотивацію. Таким чином, у своїй педагогічній діяльності велику увагу приділяю формуванню мотивації. Формування мотивів, перш за все, це створення умов для виникнення

внутрішніх спонукань до навчання, для їх усвідомлення самими студентами. Особливу роль у формуванні мотивації відіграє новизна, насамперед новизна мовленнєвих ситуацій, новизна одержуваної інформації, включення студентів у пошукову, творчу діяльність. Новизна забезпечує відмову від довільного запам'ятовування (висловлювань, діалогів, текстів тощо), розвиває продуктивність мовленнєвих умінь студентів, викликає інтерес до навчальної діяльності. Існувала думка, що оволодіти іноземною мовою можна лише шляхом рясного запам'ятовування [8]. У випадку, якщо постійно у процесі навчання подаються вказівки типу «Запам'ятай ...», «Запам'ятай діалог», «Прочитай і перекажи» тощо, це неодмінно спровокує втрату інтересу. Механічне запам'ятовування величезного матеріалу не означає можливості спілкування в майбутньому. Є ще один спосіб – мимовільне запам'ятовування. Прямих вказівок на запам'ятовування учасники навчального процесу не отримують – воно стає побічним продуктом мовленнєвої діяльності з матеріалом. Під час навчання усного мовлення новизна передбачає постійну варіативність мовленнєвих ситуацій, необхідну для того, щоб підготувати студента до «зустрічі» з будь-якою новою ситуацією, з постійною зміною різних компонентів (зміна завдання, зміна співрозмовника, предмет обговорення, стосунки співрозмовників тощо).

Виходячи з умови, що ситуації мають бути реальними, умовними, уявними, і мають стосуватися культурних реалій, необхідно усі вони співвідносилися з віковими та психологічними особливостями студентів. Ситуації можуть бути конкретними, і тоді мова студента є їх безпосереднім відображенням. Створюються абстрактні та проблемні ситуації, де учасники процесу висловлюють власну думку, ставлення, погоджуються або спростовують почуті думки, використовуючи різні мовленнєві кліше. Таким чином, обговорення проблеми – це реальне спілкування на занятті. Ситуацію

можна зобразити за допомогою образотворчих засобів (карток, презентації), які відображатимуть певне місце і час дії, статично чи динамічно змінюватимуть її (як от зміна компоненти, переставлення дійових осіб, додавання нових героїв). Дуже важливо, щоб студенти могли «пропустити ситуацію через себе», надавши їй особистісного характеру. Це підвищує ефективність оволодіння іноземною мовою, адже поряд з інтелектом підключаються емоції. Роль, яку студенти отримують на деякий час або постійно, робить ситуацію значущою.

Найбільш вдалим методом навчання усного мовлення є різні форми театралізації, включаючи імпровізацію та рольові ігри. Наприклад: при вивченні теми «Медіа» студентам пропонується зібрати команду експертів: журналіст, фотограф, редактор. Їхнє завдання – створити власну газету та презентувати її, зосередившись при цьому на темі цієї газети. Після цього їм потрібно відтворити робочий момент, тобто взяти інтерв'ю, написати статтю, отримати дозвіл на її публікацію. під час гри ролі розподіляються відповідно до рівня навчальних досягнень студентів.

Обсяг краєзнавчих і лінгвістичних знань дуже великий, а тому охопити весь матеріал важко. Виходячи з цієї проблеми, перед викладачем постає завдання правильно підібрати той обсяг знань, який буде необхідний для представлення мовної системи в концентрованому, модельному вигляді, тобто побудувати модель змісту об'єкта пізнання, яка є своєрідним джерелом знань для всіх студентів. [2]

У процесах індивідуалізації формування комунікативної компетентності широко застосовуються мовленнєві вправи. Вони характеризуються тим, що при їх виконанні студенти розв'язують мовленнєво-мисленнє завдання. Вони використовуються при описі якихось дій чи подій, для вираження власного ставлення до того, що відбувається, для

характеристики зовнішності, характеру діючих персонажів. Проте слід пам'ятати, що для формування комунікативної компетентності недостатньо наситити заняття якимись умовно-мовленнєвими чи мовленнєвими вправами. Необхідно дати можливість учасникам навчального процесу розв'язати певну комунікативну задачу, яка породжує думки, ідеї, а також шляхи розв'язання цієї задачі, зосередивши при цьому їхню увагу на змісті відповіді. Тут потрібен мовленнєвий акт, і перед його здійсненням потрібно подумати, що сказати, як подати ту чи іншу інформацію, як реагувати і чи варто взагалі висловлювати свої думки з цього приводу.

Комунікативна методика сприяє швидкому оволодінню учасниками навчального процесу навичками мовлення. Це забезпечується «засвоєнням різних типів монологічного мовлення, типових діалогів і форм мовного моделювання». [11] Тут на першому плані стоїть конкретна мовна модель. Основним елементом заняття і всієї стратегії навчання цієї техніці є акт мовлення. На заняттях розвитку мовлення використовуються різні види роздаткового (інтерактивного) матеріалу : картки для роботи в парах з описом ситуації для діалогів, монологів та інших видів роботи; ілюстрації, відповідні до тем для індивідуального опису; таблиці зі зразками мовлення для навчання нової лексики та граматики; картки з текстами для читання, дібраними з урахуванням індивідуальних знань студентів тощо; додатковий автентичний матеріал (карти, плакати, фотографії, газети, журнали, аудіозаписи тощо). У роботі на занятті якомога частіше використовується парну та групову форми роботи, творчі завдання та проекти, активності, що передбачають зміну партнерів. Отже, комунікативно-діяльнісний підхід відповідає дидактичним принципам науковості, послідовності, зв'язку теорії з практикою, свідомості, активності, наочності та доступності. Враховуються вікові, індивідуальні, особистісні особливості. Заняття мають діяльнісний характер за допомогою

методичних прийомів і завдань на основі гри, наслідування та вільного спілкування. Створюється ситуація успіху, і самовираження особистості стає важливішим за демонстрацію знання мови, учасники спілкування почуваються захищеними від критики, переслідування за помилки, окремі порушення мовних правил і випадкові помилки вважаються освітньою нормою. Для студентів такий підхід дозволяє створити сприятливу атмосферу для роботи у співпраці. Використання принципу новизни та ситуативності дає змогу виявити активність, творчі здібності, сприяє вдосконаленню навичок усного монологічного та діалогічного мовлення, підвищує рівень комунікабельності та культури. В результаті підвищується і розширюється мотиваційна сфера студентів.

Змістовність навчального аспекту забезпечується моделюванням змістової сторони спілкування в різних видах мовленнєвої діяльності, спрямованої на вирішення комунікативної проблеми. Проблема має відповідати віковим та індивідуальним інтересам студентів, а також видам діяльності, які вони виконують. Таким чином, коли йдеться про формування комунікативної компетентності студентів мовних спеціальностей, варто орієнтуватись на їх майбутні види діяльності та проводити практику мовлення в умовах формування реалій до їх професії. Використання принципу моделювання автентичних ситуацій в межах професійної підготовки може мати широкий характер. До прикладу, принцип може втілюватися у завданнях наслідування-відтворення. Ключовим внеском є ідея, що люди навчаються, спостерігаючи за іншими, а потім наслідуючи їх. Тому пропонується робота в групах для організації міні-уроків по темах з використанням нової лексики та граматичних конструкцій. Студенти можуть бути задіяні для створення уроків з розподіленням обов'язків, як от пошук інформації, складання плану та створення вправ, ведення заняття, перевірка виконання завдань іншими

студентами. Викладач не є задіяним у процесі, а виступає глядачем, тоді як дві групи студентів чергуються між викладанням та відвідуванням занять одногрупників. Елемент наслідування зберігається за рахунок того, що студенти повторюють за своїм викладачем. Тому важливо, щоб викладач попередньо звертав увагу студентів на різні методики, які використовуються на заняттях [18]. Результатом такої практики є опанування студентами вмінь представляти матеріал та проводити контроль його засвоєння самостійно, що тренує їхні ж компетенції. За рахунок розподілу обов'язків кожен з студентів бере участь у тій активності, яка їм ближча. Уважно стежити за дією навчання шляхом спостереження, наслідування потім передбачає спроби реалізувати те, що спостерігали.

Значна частина роботи викладача полягає в боротьбі з хибними уявленнями студентів. Часто вони приходять на заняття, припускаючи, що навчання не може бути цікавим і що те, що вони вивчають, не має відношення до реального світу, а тим більше до їхніх особистих інтересів. Тому якщо демонструвати студентам, наскільки те, що вони вивчають, стосується їх захоплень, вони набагато більш схильні встановлювати зв'язки зі своїми особистими інтересами та розвивати власні хобі, вивчаючи при цьому іноземну мову. Одним з прийомів втілення цього підходу може стати пошук подкастів, відео-матеріалів чи текстів, в яких йдеться саме про конкретні активності, які цікавлять студентів. Їх перегляд, опрацювання лексики та її подальше відтворення у вигляді розповіді про власний досвід допоможе студентам опанувати потрібні навички [19].

Ще одним підходом до індивідуалізації формування англомовної компетентності, а зокрема комунікативної, є **інтерактивне навчання**. Його суть полягає в тому, що навчальний процес організований таким чином, що

практично всі слухачі залучені до процесу навчання. Спільна діяльність студентів у процесі вивчення навчального матеріалу означає, що «кожен учень вносить свій особливий диференційований внесок, при цьому відбувається обмін знаннями, ідеями та способами діяльності». [8] Причому це відбувається в атмосфері доброзичливості та взаємопідтримки, що дозволяє не тільки отримати нові знання, а й розвинути пізнавальну діяльність, вивести її на більш високу форму співробітництва та співробітництва. Використання інтерактивних технологій на уроках англійської мови передбачає організацію та розвиток такого діалогового спілкування, яке веде до порозуміння, взаємодії та спільного вирішення навчальних завдань.

Інтерактивна форма навчання передбачає різні методи: метод проблемного викладу; презентації, дискусії, кейси, робота в групах, мозковий штурм, метод критичного мислення, вікторини, міні-дослідження, ділові ігри, рольові ігри, метод опитування та ін. Прикладами такого навчання можуть бути: обговорення тексту, метод вікторини, робота з документами та джерелами інформації, аналіз письмової роботи однокурсника, метод конкретних ситуацій тощо. Ігри моделюють різні аспекти професійної діяльності слухачів, забезпечуючи умови комплексного застосування наявних знань мови, удосконалення навичок іноземної мови та більш повного володіння англійською мовою як засобом професійного спілкування та спілкування. предмет навчання, в якому відбувається виконання ролей і різноманітних ігрових предметів [8]. Існують також різні модифікації ділових ігор: імітаційні, оперативні, рольові, «діловий театр», психо- та соціодрами.

Зокрема, можна виділити «кооперативне навчання», окрім згаданих вище технологій інтерактивного навчання, які спрямовані на розвиток

комунікативної компетентності. Кооперативне навчання – це модель організації діяльності слухачів у малих групах. Один із варіантів – «навчання студентів командою». Цей метод приділяє особливу увагу «командним цілям» та успіху всієї групи (командному успіху), який може бути досягнутий лише в результаті самостійної роботи кожного члена групи (команди) у постійній взаємодії з іншими членами та сама група під час роботи над предметом чи питанням дослідження. Як інтерактивну технологію навчання англійської мови можна вибрати мовне портфоліо. Це новий метод навчання, який дозволяє як розвивати продуктивну діяльність, так і особистісний розвиток учня як суб'єкта освітнього процесу. Мовне портфоліо можна визначити як набір робочих матеріалів, у яких відображено результат навчальної діяльності студента в певній галузі англійської мови, а також досвід навчальної діяльності в цій галузі.

Підхід навчання орієнтованого на діяльність студентів може бути застосований не лише за їхнім фахом, але й особистими вподобаннями, хобі, улюбленими активностями, тощо. Заздалегідь визначені процеси, що їм надають перевагу студенти, можуть бути використані в навчальному процесі, а саме в процесі формування комунікативної компетентності. Поєднання особистих інтересів на заняттях допоможе змоделювати переваги наполегливості та допитливості.

Метод проектів базується на моделюванні соціальної взаємодії студентів у навчальній групі під час заняття. Проекти поділяються на: творчі, дослідницькі, ігрові, практично-орієнтовані, інформаційні та ін. При цьому студенти беруть на себе різні ролі та готуються до їх виконання в процесі розв'язування задач у реальних ситуаціях взаємодії.

Кейс-стаді, або ситуаційні завдання – метод активного пізнання життєвих ситуацій, заснований на організації дискусій з конкретних питань. Слухачів спонукають до розуміння ситуацій професійної діяльності, які потребують вирішення проблеми. Особливо успішно кейс-метод використовується лише в поєднанні з іншими методами навчання іноземних мов (моделювання, системний аналіз, розумовий експеримент, проблемний метод, метод класифікації, ігрові методи, «мозковий штурм» і дискусія).

Метод «Мозковий штурм» походить від англійського слова «Brainstorming» – мозкова атака і являє собою так званий «банк ідей» – метод навчання, що стимулює інтелектуально-творчі та пізнавальні здібності студентів. Його мета – організувати колективну пізнавальну діяльність учнів з метою пошуку якомога більшої кількості нетрадиційних шляхів вирішення проблем, звільнивши учасників від інерції мислення та стереотипів; стимулювати творчу активність; продемонструвати переваги колективного пошуку вирішення складних проблем, корисність співтворчості викладача та студентів; можливість найкращого поєднання інтуїтивного та свідомого використання отриманих знань. Інтерактивна діяльність студентів передбачає спільне вирішення складних проблем на основі аналізу обставин та відповідної інформації, а також здатність до альтернативних думок і прийняття розумних рішень шляхом дискусій. Учитель не дає готових знань, а спонукає студентів до самостійного пошуку. Діяльність викладача поступається місцем діяльності слухачів, адже її завдання – створити умови для реалізації їх ініціативи, активності та творчості.

Інтерактивні технології навчання дозволяють одночасно вирішувати декілька завдань. Найважливіше те, що вони дозволяють засвоїти навчальний матеріал і включити в навчальний процес мотиваційну сферу студента, тобто

слухачі відчувають інтерес під час заняття; також розвиваються творчі здібності, здатність до подальшого саморозвитку та самоосвіти, комунікативні навички; сприяти встановленню емоційних контактів між слухачами; реалізують виховні завдання, оскільки привчають студентів працювати в колективі, слухати товаришів. Використання інтерактивних методів у навчанні знімає їх нервову напругу; це дає можливість змінити форму їх діяльності, зосередити увагу на ключових питаннях теми.

Використання інтерактивних технологій навчання на заняттях англійської мови з метою розвитку іншомовної комунікативної компетентності має включати такі компоненти професійно-комунікативної спрямованості: – змістовний (спрямованість мовного матеріалу, що використовується на занятті: спеціальна лексика), тексти (включаючи аудіо- та відеотекст), пов'язані з професією); – процесуальні (ігри, ситуації, дискусії тощо, наближені до реалістичної дії та дійсності, пов'язані з виявленням професійної комунікативної компетентності майбутніх викладачів) [3].

Отже, можна виділити наступні переваги використання інтерактивного та комунікативного навчання англійської мови з урахуванням цілей формування комунікативної компетентності студентів: 1) Інтерактивні технології та комунікативні завдання легко інтегруються без розбіжностей зі змістом освіти в навчальний процес; в умовах існуючої традиційної системи навчання, специфічних стандартів освіти. Інтегруючись у навчальний процес, вони допомагають досягати навчальних цілей з мови ефективніше, ніж при використанні лише традиційних методів навчання; 2) Інтерактивні технології навчання мають гуманістичний характер, оскільки забезпечують не тільки успішне навчання, але й інтелектуальний, творчий розвиток, а також активність і самостійність; 3) Запропоновані методи навчання чудово

сприяють реалізації комунікативної функції в процесі вивчення англійської мови. Усі ці факти свідчать про те, що інтерактивність та комунікативність навчання мають педагогічний потенціал, який спрямований на формування англомовної комунікативної компетентності студентів.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА АПРОБАЦІЯ ВПРАВ СТУДЕНТАМИ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

3.1. Методи роботи для визначення індивідуальних особливостей студентів

Дослідження проведені в рамках даної наукової праці виявили важливість пристосування стилю навчання до студента. Таким чином, врахування індивідуальних якостей особистості в цілому і зокрема студентів постало першим питанням у формуванні структури занять англійської мови. Для підвищення результативності процесу навчання, виховання і розвитку комунікативної компетентності в цілому, основні особистісні особливості студентів визначаються і ураховуються на початковому етапі роботи з навчальною чи досліджуваною групами.

Під час експериментальної апробації запропонованих даною працею методів формування комунікативної компетентності, підхід до розкриття особистості студента, поданий у розділі 2.1, використовується як перше завдання викладача на вступному занятті з групами. Викладачеві важливо бути повністю залученим в навчальний процес аби зрозуміти особливості кожного студента групи. Таким чином, знайомство, встановлення контакту, та збір і систематизація особливостей учасників навчального процесу мають стати першим кроком викладача на курсі, результати якого сформували загальну картину про майбутній навчальний процес. Йдеться про аналіз учня з точки зору визначення та процесу, за допомогою якого він може бути виконаний. За допомогою аналізу студенти самостійно роблять внесок у навчальний дизайн курсу та встановлюють всі аспекти, що в подальшому можуть являти собою непорозуміння між ними, викладачем і цілями курсу.

Аналіз студента гарантує, що учасник навчального процесу отримує переваги від продуктивного навчального середовища, яке може залишити тривалий вплив на його навчання протягом усього життя.

Отож процес включає визначення базових характеристик учнів, їхніх попередніх знань і демографічних показників, які є ключовими факторами, які слід враховувати при розробці навчального середовища .

Перше – базові характеристики студента – розкривають його особистість. Питання про якості характеру, внутрішній світ, вподобання, хобі, тощо дає змогу визначити підгрупи студентів, що поділяють спільні інтереси задля їх залучення в групову роботу, а також допомагають сформуванню підходу викладача до студента. Зацікавленість викладача до студента формує в останнього позитивні враження, оскільки це спонукає студента до думки, що його сприймають як індивіда, а не частину групи. Інші фактори, такі як мотивація, особистий стиль навчання та доступ до контенту та технологій також відіграють роль у тому, як люди навчаються, і надають викладачеві функційну інформацію для правильної організації занять і з використанням тих чи інших методів. Демографічні показники включають середовище, в якому живе та працює учень, етнічну приналежність, доступність та рівень освіти, що вказують на етичну складову до формування курсу.

Аналіз студента слід здійснювати сумісно через комунікацію та методом анкетування, тестування. Зокрема, у Додатку А представлено зразок роздаткового матеріалу, що може бути запропонований студентам на початковому етапі. Заповнені анкети не опрацьовуються особисто викладачем, а навпаки, обговорюються цілою групою, що дозволяє студентам більше дізнатись про своїх одногрупників. Проте готові зразки варто зберегти, щоб в подальшому вони могли бути взяті до уваги.

Наступним етапом є проведення усних чи письмових тестувань на визначення вподобань і сильних сторін серед таких характеристик:

- immediate environment – студент, що знаходиться в зручному і комфортному йому середовищі, легше і ефективніше сприймає, запам'ятовує і відтворює інформацію;

- sociological preferences – визначивши комфортні для студента методи роботи (група, пара, поодиноці) дозволяють викладачеві оптимально підібрати методи роботи на занятті;

- physiological characteristics – способи сприйняття інформації є неабияк важливі для того, щоб викладач був спроможний кожному подати інформацію у тому вигляді, що найбільш ймовірно буде сприйнятий студентом;

- processing inclination – методи обробки та успішного засвоєння інформації, визначення яких допоможе викладачеві створити атмосферу, в якій студенти зможуть ефективно вчитися.

Задля визначень зазначених вище характеристик пропонуються невеликі тестування, зокрема VAK тест (Visual-Auditory-Kinesthetic Learning Styles) поданий у Додатку Б та виконання завдань різного напрямку (Listening, як от аудіо-, відео-формат та Reading) для визначення типу сприйняття студента. Досить часто студенти можуть визначити свій тип сприйняття самостійно на основі здобутого досвіду попереднього навчання. Та найбільш вживаний спосіб оцінки індивідуальних вимог студента є комунікація і завдання типу складання міні-діалогу (монологу) Describe your perfect workplace чи гра Would you rather... .

Таким чином, застосовуючи методи індивідуалізації формування комунікативної компетентності в навчальних групах, навчальна програма організована навколо здібностей студентів і типів їх інтелекту.

Практика показує, що двох академічних пар може бути достатньо задля початкового визначення усіх необхідних особливостей студентів. Проте в подальшому, кожне наступне заняття не обмежується лише безпосереднім навчанням, але й подальшим пізнанням і дослідженням характеру, переваг і вподобань студентів.

3.2. Практичне застосування комплексу на заняттях студентів першого курсу

Дослідження ефективності запропонованих в роботі методів і підходів до індивідуалізації формування комунікативної компетентності студентів мовних спеціальностей відбувалося впродовж планового проведення занять в академічних групах на базі Національного університету «Острозька академія», а також студентів університету, що добровільно погодилися сформувати окрему групу для тестування розробленого комплексу. Таким чином було залучено дві групи по 13 та 8 студентів відповідно. Апробація тривала два місяці, під час чого було проведено 18 занять у кожній групі, що сумарно склали 36 навчальних годин. Як основний підручник на заняттях використовувався *Outcomes Intermediate* (група А) та *Outcomes Upper Intermediate* (група Б). Зокрема, значна кількість завдань була підібрана самостійно відповідно до тем підручника відповідно до запропонованих методів і підходів.

Перші два заняття в обох групах були присвячені визначенням індивідуальних особливостей студентів використовуючи методи, описані в розділі 3.1. Наступним етапом стало визначення рівня попередньо набутих знань студентів. Враховуючи структуру англomовної комунікативної компетентності, для перевірки її елементів було запропоновано групу тестів, питань та завдань з складанням усного полілогу – експромту. Тому загалом студенти виконували базові вправи для перевірки мовного елемента індивідуально-особистісного, інтерактивно-практичного, змістовно-інформативного та мультикультурного елементів.

Впродовж навчальних годин було запропоновано стандартизовані завдання для тренування граматичних знань: перефразування, доповнення незакінчених речень і заповнення пропусків у тексті для контролю вміння

зв'язувати речення за допомогою відповідних слів (сполучників). Для тренування словникового запасу були представлені завдання на пошук синонімів, формулювання визначень, слів за їх визначеннями та заповнення пропусків у реченнях. З метою удосконалення дискурсивної складової комунікативної компетентності були задані завдання на розуміння загального змісту тексту у форматі множинного вибору та у форматі «зіставлення» для розуміння комунікативного змісту абзаців письмового тексту. . Соціокультурний компонент комунікативної компетентності вимірювався за допомогою завдань на виявлення здатності студентів розуміти та інтерпретувати прихований комунікативний зміст, що лежить «між рядками», визначення цілей, установок, намірів, думок і мотивацій авторів висловлювань. Для тренування стратегічної складової комунікативної компетентності було запропоновано завдання на вміння використовувати стратегії для досягнення комунікативних цілей. Для удосконалення соціальної та соціокультурної складової комунікативної компетентності були представлені завдання на знання традицій, звичаїв, типової практики в країні з іншою культурою, ранжування соціальних цінностей, характерних для своєї та інших культур, оцінювання суджень. Також методом удосконалення загальної компетентності стало розігрування полілогу між студентами для перевірки вміння реагувати, підбирати необхідні слова та фрази, слухати і розвивати процес спілкування.

Модель англomовної компетентності складалася з шести блоків: лінгвістичної, дискурсивної, соціокультурної, стратегічної, соціальної, соціолінгвістичної компетенцій. Інтерактивні технології, що використовуються для формування лінгвістичної та дискурсивної компетенцій, включали такі розроблені нами варіанти навчальної діяльності:

1) Questioning: робота у форматі питання відповідь в навчальному процесі. Питання, які ставив викладач, стимулювали реабілітаційну діяльність студентів, якщо ці питання викликали когнітивні труднощі через неусвідомленість або проблемність ситуації чи теми.

2) Completion: завдання на доповнення представляли собою серію незакінчених речень і супроводжувалися завданням осмислено закінчити їх, використовуючи інформацію, отриману з прослуханого чи прочитаного тексту. У таких завданнях смисловою опорою, поштовхом до створення вдумливих закінчених висловлювань є наперед визначена частина (як правило, початок речення).

3) Drill – форма виконання мовних завдань, що передбачає цілеспрямоване вдосконалення окремої навчально-мовленнєвої дії, багаторазове її відтворення та виконання подібних дій з метою запам'ятовування мовного явища та автоматизації навичок. Репродуктивні, замінювальні, трансформаційні завдання на матеріалі ізольованих слів і речень виконувалися у форматі наслідування.

4) Expansion – це завдання на розширення даного мовленнєвого матеріалу, представленого словосполученням, частиною речення, висловлюванням на рівні речення, абзацною цілісністю або текстом. Розширення висловлювання здійснювалося за допомогою конкретизації, уточнення, вставки елементів опису, певних прикладів, виявлення причинності та інших риторичних прийомів і прийомів логічного розвитку думки. Завдання з англійської мови сприяли розвитку як монологічного, так і діалогічного мовлення, підготовці до участі в аудиторних дискусіях та усних виступах перед аудиторією. Ці завдання також були важливими для розвитку виразного писемного мовлення студентів.

5) Gap-filling. В основі цієї роботи лежав метод добудов чи реконструкцій. Оскільки методика виникла на основі асоційованого тексту, студенти отримували завдання на заповнення пропусків у контекстній формі, а також тренувальні вправи, що склалися з безсполучникових речень, у яких студенти мали заповнити пропуски відповідним значенням слова.

6) Jigsaw – це завдання на обмін інформацією за типом «мозаїки». В основі роботи лежала інформаційна прогалина. Кожному учаснику тренінгових пар чи груп була запропонована єдина частина загального «банку інформації» – текст для читання чи аудіювання. Після прочитання інформації студенти обмінювалися нею і відновлювали загальний зміст тексту, який допоміг розв'язати поставлене мовленнєво-розумове завдання чи проблему.

7) Matching – завдання на зіставлення вербальних (слів, словосполучень, речень, абзаців, текстів) і невербальних (візуальних, графічних) елементів містило завдання на розпізнавання співвіднесених між собою раніше різнорідних елементів та об'єднання їх у пари або групи. .

8) Odd word – «Вилучи зайве слово» – це завдання, в якому студенти на основі операцій ідентифікації виділяють мовну належність (лексичну чи граматичну) одиниць до певного класу чи концептуальних категорій, а потім вибрав і видалив один непотрібний предмет, який не належав до цього класу. Цьому сприяло сортування студентами мовного матеріалу.

9) Prediction – це завдання на передбачення, що сприяє формуванню загального мовленнєвого психологічного механізму ймовірнісного передбачення мови. Прогнозування як здатність передбачати новизну на основі вже відомого було важливою складовою комплексу інтегрованих навичок читання та аудіювання. Завдання на читання або аудіювання тексту вводилися під час навчання рецептивних видів мовленнєвої діяльності і будувались на основі заголовка та підзаголовків, теми, мовного контексту, а

також невербальних засобів (схем, графіків, карт, таблиць, малюнки тощо). Завдання на прогнозування також були ефективними для розвитку навичок виразного усного мовлення студентів.

Наступним кроком, що застосовувався у процесі вдосконалення англійської мови, а саме вміння спілкуватися, є вміння працювати в Інтернеті. Занурення у віртуальний простір є дуже ефективним засобом розвитку соціокультурної компетентності студентів. Автентичне віртуальне інтерактивне мовне середовище та потужний інструмент для отримання знань – Інтернет – надає достатню контекстну інформацію разом з іншими сучасними комп'ютерними технологіями завдяки наявності реальних потреб у спілкуванні, а правильно змодельовані навчальні програми з використанням мультимедійних засобів допомагають студенту краще входити в запропоновану роль.

Окрім вищезазначених завдань на заняттях англійської мови також використовувалися такі вправи і підходи як: Ranking, Rephrasing/Reformulation/Paraphrase, Selection, Split dialogue/Jumbled dialogue, True-false statements, Unscrambling, Mapping/Mind-mapping, Information transfer/Media transfer, Interview, Scenario та ін.

Найбільш вдалим методом навчання усного мовлення стали різні форми театралізації, включаючи імпровізацію та рольові ігри. Результат фінального полілогу як комплексного виду діяльності виявився позитивним. Обидві групи студентів спромоглися розіграти ситуацію відповідно до вказаних умов на основі здобутих навичок під час підготовки. Зокрема, учасники змогли підлаштуватись до ролі в умовах автентичної ситуації, та виконати мовленнєво-мисленнє завдання, сповна оцінивши ситуацію та підібравши до неї коректні мовленнєві, лексичні, граматичні моделі.

На час закінчення апробації учасникам навчального процесу було запропоновано тестування на визначення рівнів опанування комплексних елементів комунікативної компетентності, представлених в розділі 1.1. Як показав аналіз тестування (Додаток В), успішно виконувалися завдання з перевірки мовного елемента, а саме знання лексики та граматики. Це здається логічним, оскільки саме цим аспектам приділяється найбільша увага під час занять з англійської мови. Особливу складність викликало завдання на заповнення пропусків у реченнях, а саме вміння вибрати правильний синонім із його значення та мовного середовища. Завдання такого типу передбачає глибоке занурення в мовну структуру, що є необхідним в університетському навчанні майбутніх мовників. Позитивний результат отримано при виконанні завдань на перевірку мультикультурного елемента, які не вимагають однозначної відповіді, тобто допускають певну частку суб'єктивності: на ранжування цінностей та оцінку суджень. Водночас отримано високий результат виконання завдань на знання традицій і звичаїв країни вивчення мови, що свідчить про важливість і доцільність використання в навчальному процесі автентичних інформаційних текстів, які дозволяють досліджувати різні реалії, культурні, соціокультурні особливості країни вивчення мови. Успішність виконання завдань на визначення стратегій досягнення комунікативних цілей визначалася високим рівнем розвитку логічного мислення тесту. Результати тестування соціальної та соціокультурної складової також досить високі.

За допомогою методу стислого переказу, який використовується в процесі вивчення текстів, а саме формування вмінь максимально чітко передавати та з максимальною точністю розуміти їх комунікативний зміст, була здійснена перевірка компонентів індивідуально-особистісного елемента, а саме словесно-логічного та рефлексивного . Аналіз результатів тестування

дискурсивної компетентності засвідчує необхідність продовження формування вмінь створювати та розуміти усні та письмові, монологічні чи діалогічні тексти.

Таким чином, під час тестування окремих компонентів комунікативної компетентності отримано задовільну інформацію про ефективність комунікативного та інтерактивного підходів у формуванні іншомовної комунікативної компетентності студентів при вивченні англійської мови. Як результат розвитку і загального покращення вмінь до здійснення комунікації наведено діаграму (Додаток В), що показує початковий рівень студентів та рівень після апробації комплексу методів і підходів.

3.3. Переваги та недоліки підібраних методів і підходів

Експериментальна апробація методів і підходів до індивідуалізації формування комунікативної компетентності у двох групах студентів показала хороші результати вже після двох місяців після її запровадження і активного застосування. Таким чином, теоретичне проектування формування професійної комунікативної компетентності майбутніх мовників у процесі вивчення іноземної мови підтверджує доцільність запропонованих методик і підходів, теоретично обґрунтовує їх ефективність, зокрема заходи щодо підвищення мотивації студентів до оволодіння професійною комунікативною компетентністю, сукупність прийомів і засобів формування умінь і навичок мовленнєвого спілкування, організації навчального середовища. Для навчання фахової англійської мови за методикою з врахуванням індивідуалізації необхідно, насамперед, відповідати кільком взаємозалежним моментам: адекватність цілям і умовам навчання; забезпечення засвоєння всіх аспектів мови (а не тільки вивчення лексики та розгляду граматичних явищ); можливість і наявність технології контролю за ефективністю навчання.

Втілення запропонованих методів і підходів у реальність в навчальний процес студента мав низку переваг. Отже, першою перевагою слід назвати очевидне покращення результатів різноманітних тестувань на опанування всіх вищенаведених елементів комунікативної компетентності. Зокрема, на порівняльній діаграмі рівнів розвитку елементів проілюстровано підвищення рівня знань та вмінь студентів обох груп в порівнянні з результатами, отриманими на початковому етапі. Такі результати були досягнені завдяки визначенням індивідуальних особливостей студентів, згідно з якими було запропоновано відповідні завдання.

Наступною перевагою є комплексність навчальних процесів, оскільки визначивши всі елементи та компоненти комунікативної компетентності,

платформи навчання для формування розмовних навичок, переліку підходів на визначення індивідуальних факторів студентів, що є важливі і впливають на навчання можна ефективно застосовувати методи формування комунікативної компетентності. Цілісність процесу навчання залежить від взаємозв'язку всіх його компонентів. Такий компетентісний підхід до розвитку компетентного фахівця посилює акцент на освітніх завданнях з орієнтацією на діалоги про світові та вітчизняні культурні цінності. Досвід викладання в лінгвістичному ВНЗ, отримання зворотнього зв'язку від студентів показали, що учасники навчального процесу, які працювали за описаними в роботі підходами, усвідомлюють важливість іноземної мови для становлення професіонала. В основному така програма спрямована на моделювання навчання, яке стимулює розвиток компетенцій студентів, які виступають суб'єктами навчального процесу з іноземної мови. Таким чином, компетентісний підхід навчання іноземних мов студентів лінгвістичних спеціальностей полягає у забезпеченні знання іноземної мови в рамках як повсякденного спілкування, так і спеціалізації на творчо-професійному рівні.

Ще однією перевагою стало використання автентичних ситуацій в навчанні комунікативної компетентності. Оволодіння іноземною мовою без знайомства з культурою країни, менталітетом людей, які розмовляють цією мовою, може не бути повним. Іншими словами, необхідно володіти не лише самою мовою, а й світоглядом тих, хто нею розмовляє. Студенти навчилися ставити себе на місце англomовного співрозмовника, щоб знати і розуміти хоча б мінімум того, що його оточує в повсякденному, соціальному і професійному житті. Отже, процес оволодіння іноземною мовою стає економним і ефективним, якщо студент розуміє, чому і як він вчиться, усвідомлює комунікативну цінність кожної мовної одиниці, якою він опановує. Також важливо встановити зв'язок між практичними і

розвиваючими цілями. Тут розвивальна мета розглядається не як розширення кругозору (освітній аспект), а як розвиток інтелекту, відповідно розвиток інтелектуальних операцій, які лежать в основі функціонування мовних умінь і навичок.

Також важливо зазначити, що вочевидь вагомою перевагою використання запропонованих методів і підходів на заняттях для формування комунікативної компетентності студентів стала інтерактивність і варіативна природа тренувальних завдань. Маючи перелік цікавих, ефективних вправ та підходів, викладачеві легко планувати заняття, яке видається корисним і розважальним для студентів, тоді як студенти в свою чергу сприймають навчання не як вимогу, тягар чи рутинність, а навпаки, як метод легко і активно освоїти потрібний матеріал для покращення власних здібностей у спілкуванні. Широке застосування інтерактивних активностей під час діалогічного мовлення також розвиває *soft skills* студентів, що ж не менш важливо, оскільки готовність до спілкування є вагомим кроком назустріч успішному веденні комунікації англійською мовою.

Проте під час використання комунікативного та інтерактивного методів з врахуванням індивідуалізації було виявлено і декілька недоліків. Спираючись на педагогічний досвід викладання іноземної мови студентам лінгвістичних спеціальностей на засадах компетентнісного підходу, необхідно розпочинати навчальний процес на перших курсах для визначення особистих інтересів студентів та їх попередньої мовної підготовки. На основі цих даних можна формувати підгрупи та підбирати навчальний план. Так як групи були сформовані за іншими факторами, що не включали в себе такі, які можуть об'єднувати студентів за їхніми особливостями, викладачеві необхідно дуже ретельно розрізняти кожного студента в групі, аби надати йому найбільш підходящі умови у навчальному процесі.

Ще одним недоліком можна назвати те, що методи здебільшого орієнтовані на невеликі групи, студенти яких є відкритими, дружелюбними особистостями, що готові ділитися інформацією про себе та враховувати особливості інших учасників навчального процесу. Щоправда, беручи до уваги досвід викладання у групах, варто зазначити що іноді деякі студенти не є вмотивованими працювати, або ж є інтровертами за природою, відмежовують себе від інших, поводячись закрито, відгороджено від інших. Таким особистостям працювати в колективі важче, а спілкування з іншими для них не є пріоритетним завданням. Тому, для них запропоновані підходи можуть складати труднощі.

Який би шлях до опанування комунікативних здібностей не було обрано, кожен з них вимагатиме ретельної підготовки та готовності до навчання. Переваги обраного шляху стануть орієнтирами і мотивацією студента, тоді як недоліки мають на меті не завадити, відволікти від навчання, в навпаки змотивувати їх обійти або ж повернути на свою користь. Кожна складність під час навчання з часом перетворюється у досвід як для студента, так і викладача.

ВИСНОВКИ

Мета навчання з використанням індивідуалізації полягає в тому, щоб дозволити кожній людині вивчити англійську у зручний для нього спосіб. Від викладача це вимагає чутливості до потреб студента, а також різноманітності методів. Це вимагає експериментів і креативності. Це вимагає перевиховання в нову роль як викладача, так і студента. Це вимагає здорового судження та щирого бажання вчитися. Найважливішою ціллю використання індивідуалізованих методів стала ідея, що вся філософія побудована навколо навчання, а не викладання, і що в кінцевому результаті студенти навчаються, як вчитися.

1. Передусім, задля досягнення цілей поданої праці здійснено огляд наукової літератури щодо визначення діалогічного мовлення в автентичних ситуаціях. Здобуті знання з напрацювань науковців щодо особливостей психологічної комунікативної компетентності студентів були систематизовані та згруповані для виділення головних факторів і аспектів для формування англійської комунікативної компетентності. Досліджено феномен компетентності, виходячи зі походження та значення терміну в українській та англійських мовах, а також на основі систематизованих знань науковців про теорію комунікативної компетентності. Розкрито сутність понять «компетентність», «компетентність», «комунікативна компетентність», «професійна комунікативна компетентність». Охарактеризовано комунікативну компетентність майбутніх мовників як базову компетентність їх професійної діяльності.

Визначено значення комунікативної компетентності у спілкуванні, що має мету передачу чи отримання інформації, досвіду, результатів діяльності, знань, умінь та навичок Питання компетентності в спілкуванні

є предметом і теоретичних досліджень, результати яких дозволили визначити комунікативну компетентність як неподільне та стійке утворення, яке відображається в особистісно-психологічному характері поведінки та спілкування, виявляє здатність встановлювати і підтримувати зв'язки для спілкування з іншими в рамках певної діяльності.

2. Зібрано і систематизовано інформацію про шляхи визначення індивідуальних особливостей студентів. Описано причину важливості розуміння особистості студента як такої, що безпосередньо впливає на процеси сприйняття і засвоєння знань на заняттях англійської мови. Подано, що аналіз студента слід розуміти як процес визначення базових характеристик учня, включаючи демографічні дані, попередні знання та соціальні потреби. Запропонований підхід характеризується як ітераційний процес, який інформує життєво важливі навчальні рішення щодо дизайну від початкового аналізу до оцінювання, адаптуючи інструкцію до попередніх знань кожного окремого студента, щоб він контролював власне навчання та мав глибше розуміння матеріалу заняття і курсу загалом.

Визначено, що викладач також повинен брати до уваги характеристики групи учнів, такі як студенти першого чи четвертого курсу, іноземні студенти, забезпечені студенти чи студенти з потребами в доступності (наприклад, вимагають пристосувань для конспектування та додаткового часу на іспитах), усі з яких можуть впливати на викладання змісту, розподіл змісту та темп поширення змісту в класі. Іншою характеристикою зазначено особисті переваги до навчання в групі учнів, наприклад, чи вони віддають перевагу та краще реагують на навчання в невеликих групах, практичний досвід або тематичні дослідження.

3. Проаналізовано особливості комунікативної компетентності, виходячи з структури феномену, яка являє собою сукупність елементів, як

от індивідуально-особистісний, мовний, інтерактивно-практичний, змістовно-інформативний, мультикультурний. Ці елементи є структурованими відповідно до їх компонентів (емоційний, рефлексивний, лінгвістичний, мовленнєвий, соціально-комунікативний, соціолінгвістичний), якими описується значення і мету кожного компоненту.

Висвітлено аспекти компетентнісної організації навчального матеріалу що забезпечує чіткий взаємозв'язок навчальної дисципліни з навчальним процесом, сприяє ефективній реалізації цілей навчання іноземної мови та формуванню професійної комунікативної компетентності майбутніх мовників. Одним із основних положень компетентнісного підходу до навчання іноземної мови визначено орієнтацію на розвиток компетентності студента як активного суб'єкта навчальної діяльності та всебічну підготовку до безперервного процесу навчання, саморозвитку та самовдосконалення протягом життя.

Виявлено ключові аспекти індивідуалізації формування комунікативної компетентності, що можуть бути представлені як платформи навчання іноземної мови майбутніх фахівців мовних спеціальностей. Розглядаючи наведені платформи, як от комунікаційна, семантична, проблемна, передова, інформаційно-технічна, віддалена платформи ігор, розширення, інтенсивного навчання і взаємодії, окреслено методи роботи з тими чи іншими студентами орієнтуючись на їх індивідуальні переваги. Висвітлено орієнтири, відповідно до яких розробляються підходи роботи в описаних платформах.

Представлено методичний прийом рольової гри як один з методів навчання комунікативної компетентності, що дозволяє студентам умовно

відтворити автентичні умови реального спілкування з вказуванням індивідуальних аспектів, що дає кожна роль.

4. Запропоновано способи визначення індивідуальних особливостей студентів зважаючи на такі фактори як базові характеристики студента як особистості, досвід і попередньо здобуті знання з предмету навчання, демографічні фактори впливу на студента, доступ до технологій та навчального матеріалу та інші когнітивні, зовнішні, фізіологічні елементи, що безпосередньо впливають на процес навчання.

Подано комплекс методів і підходів до навчання комунікативної компетентності в автентичних ситуаціях з врахуванням індивідуальних особливостей студентів. Представлено підхід комунікативного навчання, що полягає в застосуванні широкого розмаїття вправ для розвитку діалогічного мовлення, що підтверджує філософію підходу – спілкуванню навчають через спілкування.

Одним із основних принципів комунікативного методу визначено функціональність, інформованість учасників навчального процесу, що може дати їм особисто практичне знання мови. Мовна діяльність має три сторони: лексичну, граматичну, фонетичну, які нерозривно пов'язані з процесом мовлення. На базі даного методу широко застосовуються практики групового навчання, проте такого його підвиду, де використовується студенто-орієнтований підхід. Саме з досягненням ефекту, де кожен студент відчувається корисним у групі завдяки його індивідуальним здібностям, учасники навчального процесу якісніше розвивають свій рівень володіння мовою.

Запропоновано підхід інтерактивного навчання, суть якого полягає в тому, що навчальний процес організований таким чином, що практично всі слухачі залучені до процесу навчання. Спільна діяльність студентів у

процесі вивчення навчального матеріалу означає, що кожен учень вносить свій особливий диференційований внесок, при цьому відбувається обмін знаннями, ідеями та способами діяльності. Висвітлено типи завдань, що можуть виконуватись в межах даного підходу, як от метод проблемного викладу; презентації, дискусії, кейси, робота в групах, мозковий штурм, метод критичного мислення, вікторини, міні-дослідження, ділові ігри, рольові ігри, метод опитування.

Зокрема виділено і метод кооперативного навчання, що приділяє особливу увагу «командним цілям» та успіху всієї групи (командному успіху), який може бути досягнутий лише в результаті самостійної роботи кожного члена групи (команди) у постійній взаємодії з іншими членами та сама група під час роботи над предметом чи питанням дослідження. Як інтерактивну технологію навчання англійської мови можна вибрати мовне портфоліо.

5. Проведено практичні заняття з двома групами студентів в якості експериментальної апробації запропонованих методів задля визначення їх переваг та недоліків. Визначено, що запропоновані підходи відповідають дидактичним принципам науковості, послідовності, зв'язку теорії з практикою, свідомості, активності, наочності та доступності. Враховуються вікові, індивідуальні, особистісні особливості. Визначено доцільність використання принципу новизни та ситуативності, що дає змогу виявити активність, творчі здібності, сприяє вдосконаленню навичок усного монологічного та діалогічного мовлення, підвищує рівень комунікабельності та культури. В результаті підвищується і розширюється мотиваційна сфера студентів. Викладач, у свою чергу, вирішуючи нові методичні завдання, постійно перебуває у творчому пошуку, підвищуючи тим самим свій професійний рівень, що також стимулює процес спільної

пізнавальної діяльності. Доведено, що використання комунікативного методу на занятті має низку переваг і приносить позитивні результати: викликає інтерес до оволодіння іноземною мовою як засобом міжнаціонального спілкування, урізноманітнює урок, підвищує рівень міжкультурної сфери студентів та служить основою для формування комунікативної компетентності.

Систематизовано результати студентів в діаграму, що вказує на загальне покращення рівня володіння мовою та зокрема удосконалення комунікативної складової.

Водночас наведено і недоліки, що помічені у процесі використання запропонованих методів формування комунікативної компетентності на практиці. Виявлено, що описані підходи не завжди можна застосувати на практиці повною мірою, оскільки в умовах віддаленого навчання чи навчання з перебоями неможливо виконати певні завдання з запропонованого переліку.

Отож, значущість дослідження полягає в здобутих результатах:

- активізовані наукові уявлення про індивідуалізацію формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у процесі навчання іноземної мови, а саме уточнення сутності, змісту та структури іншомовної комунікативної компетентності;
- систематизовано і висвітлено методики і підходи до індивідуалізованого формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у процесі навчання;
- підготовано методи формування іншомовної комунікативної компетентності студентів з врахуванням аспектів індивідуалізації у процесі інтерактивного навчання, яка включає систему взаємопов'язаних компонентів;

- запропоновано використання інтерактивних технологій, що сприяють формуванню іншомовної комунікативної компетентності під час вивчення іноземної мови, а саме рольові та ділові ігри, проекти, дискусії, кейс-стаді, аналіз міжкультурної комунікації, культурна адаптація, ситуаційні та імітаційні ігри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Мовленнєва комунікація. Київ. 2004. 472 с.
2. Введенський В. Н. Моделювання професійної компетентності педагога. Педагогіка. 2003. № 10. 51-55с.
3. Вовк О. І. Формування англомовної граматичної компетенції у майбутніх учителів в умовах інтенсивного навчання. Київ. 2008. 8 с.
4. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети. 2001. 13–16 с.
5. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. Шлях освіти. 2004. 22-24 с.
6. Єрмаков Т.І. Індивідуальне розуміння концепту «Я» як ключова компетентність особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства. Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. 2002. Випуск 6(9). 200-207 с.
7. І. Томан. “Мистецтво говорити” , переклад з чеської В. І. Романця. Київ, 1989. 293 с.
8. Малінко О.Г., Циганок З.А. Сучасні підходи до вивчення іноземної мови у ВНЗ світу. Київ, 2003. 43с.
9. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці). Ленвіт. Миколаїв, 2008. 258 с.
10. Орбан-Лембрик Л.Б. Комунікативний простір міжособистісних відносин. Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. Випуск. 4. 2003. 130-136 с.
11. Скворцова С.А., Вторникова Ю.С. The Formation of Teacher Communicative Competency on the basis of Activity Approach. 2012. 189-194с.

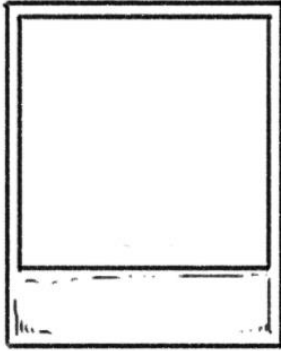
- 12.Цільмак О.М. Складові структури компетентностей. Наука і освіта: науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України. 2009. № 1-2.128-134 с.
- 13.Академічний тлумачний словник української мови
Дата звернення - 3 квітня 2022 р.
URL: <http://sum.in.ua/>
- 14.Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика
Дата звернення - 24 березня 2022 р.
URL: <https://kmaesm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/bigych-o.-b.-borysko-n.-f.-boreczka-g.-e.-ta-in.-2013-metodyka-navchannya-inozemnyh-mov-i-kultur-teoriya-i-praktyka.pdf>
- 15.Калиняк Б.А, Морська Н.Г. Індивідуалізація навчання англійської мови за професійним спрямуванням у вищих навчальних закладах
Дата звернення - 22 серпня 2022 р.
URL:<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/710667.pdf>
- 16.Міністерство освіти і науки України. Наказ Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія». м. Київ. 2019.
Дата звернення - 18 вересня 2022 р.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/035-Filolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf>
- 17.Озерний Д. Як це – сучасно викладати іноземні мови.
Дата звернення - 17 серпня 2022 р.
URL: <https://nus.org.ua/view/yak-tse-suchasno-vykladaty-inozemni-movy/>
- 18.Підчис Т.Б. 9 елементів автентичного навчання
Дата звернення - 24 вересня 2022 р.
URL: <https://vseosvita.ua/library/9-elementiv-avtenticnogo-navcanna-60189.html>

19. Ясенова Н.В. Особливості розвитку пам'яті, уваги і мовної витривалості в процесі індивідуалізації навчання з іноземної мови
Дата звернення - 2 листопада 2022р.
URL: <https://vseosvita.ua/library/osoblivosti-rozvitku-pamati-uvagi-i-movnoi-vitrivalosti-v-procesi-individualizacii-navcanna-z-inozemnoi-movi-193151.html>
20. Armstrong T. Multiple intelligences in the classroom (2nd ed.). Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development. 2000. 14с.
21. Bachman L. F. Fundamental Considerations in Language Testing. Oxford: Oxford University Press, 1990. 408 с.
22. Dunn R., Dunn K., Price G. Learning style inventory. Lawrence, KS: Price Systems. 1989
23. Dunn R., Griggs S., Olson J., Gorman B., Beasley M. A meta-analytical validation of the Dunn and Dunn learning styles model. Journal of Educational Research, 88(6). 1995. 353-361с.
24. Fedotova, N. N. Professional potential graduates. Kharkiv, 1999. 14-16 с.
25. Gardner H. Creating minds. New York: Basic Books. 1994.
26. Herrington J., & Oliver R. An instructional design framework for authentic learning environments. Educational Technology Research and Development. 2000. 212 с.
27. Hymes D. Models of the interaction of language and social life. Directions in sociolinguistics: The ethnography of communication. 1972. 35-71с.
28. Scrivener J. Learning teaching. The essential guide to English language teaching. 3rd edition. 2011. 414 с.
29. Shaughnessy M. An interview with Rita Dunn about learning styles. The Clearing House, 71(3). 1998. 141-145с.
30. Verbitsky, A. A. Competence-based approach and the theory of contextual learning. Moscow, 2004. 37-45с.

31. Brown, A. H., Green, T. D. The essentials of instructional design: Connecting fundamental principles with process and practice. 2015
Дата звернення - 10 жовтня 2022 р.
URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315757438/essentials-instructional-design-abbie-brown-timothy-green>
32. Cambridge Dictionary of Modern English
Дата звернення - 09 листопада 2022 р.
URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
33. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax. 1965. 66с.
Дата звернення - 13 жовтня 2022 р.
URL: <http://www.colinphillips.net/wp-content/uploads/2015/09/chomsky1965-ch1.pdf>
34. Chomsky N. Knowledge of Language. Its Nature, Origin, and Use.
Дата звернення - 25 вересня 2022 р.
URL: <http://www.pitt.edu/~perfetti/PDF/Chomsky.pdf>
35. Mathur, S. R., Corley, K. M. Bringing ethics into the classroom: Making a case for frameworks, multiple perspectives, and narrative sharing. International Education Studies, 7(9). 2014. 136–147 с.
Дата звернення - 22 вересня 2022 р.
URL: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1070987>

Додаток А

Роздатковий матеріал у формі анкети

QUOTE:

interests:

POWERS:

name:

Goals:

daily routine:

age:

Profession:

BIO:

likes/dislikes:

motivation:

Додаток Б

VAK тест на визначення стилів навчання

VAK TEST

Student Name _____

- **1.** Recalling _____ is usually easiest for me. Choose one of the best options that suits your personality.
 - A. Faces
 - B. Experiences
 - C. Names
 - D. Facial expressions
- **2.** When you are showing someone else how to do a new task, you typically:
 - A. Show them how, and then let them give it a go
 - B. Write out step by step directions
 - C. Give them a verbal walk-through
 - D. Give them a presentation
- **3.** My very first memory is about:
 - A. Something I saw
 - B. Something I did
 - C. Hearing a familiar voice
 - D. A place I visited
- **4.** When meeting someone new, my first impression is of:
 - A. What they say
 - B. How they look
 - C. Their posture or pose
 - D. Their posture
- **5.** When speaking, I more typically say:
 - A. I hear you.
 - B. I see what you're saying.
 - C. I understand how you feel.
 - D. I feel what you want to see me.
- **6.** When you have spare time, which is your stronger preference:
 - A. Gardening or participating in a sport
 - B. Talking with others or listening to music
 - C. Going out and seeing new things
 - D. Having fun and watching my favourite shows
- **7.** If you were to install a new doorknob for the first time, you would:
 - A. Ask someone else how to do it
 - B. Read the directions
 - C. Figure it out as you go
 - D. Take help from an experienced person
- **8.** If attending a live music event, you would mostly:
 - A. Be moving to the music
 - B. Be watching the performers and others
 - C. Be listening to the lyrics
 - D. Be concentrating to understand the meaning of the words
- **9.** If you are nervous about something, you more often:
 - A. Find yourself fidgeting or unable to sit still
 - B. Talk it over to yourself
 - C. Picture possible outcomes of the situation
 - D. Think about that thing only
- **10.** I enjoy spending my free time:
 - A. Talking with someone
 - B. Doing something or making something
 - C. Watching TV or movies
 - D. With myself only
- **11.** I would choose a new sofa because I liked
 - A. How it looks, colours, patterns
 - B. How it felt, texture and comfort
 - C. The description which the salesperson offered
 - D. Its classy look
- **12.** In choosing food from a menu, I prefer to:
 - A. Imagine how it will taste
 - B. Look at the pictures
 - C. Ask questions about different items
 - D. Its look then its taste
- **13.** My connections with others are enhanced by:
 - A. How they look
 - B. What they say to me
 - C. How I feel around them
 - D. How they behave with me

VAK TEST

Student Name _____

- **14.** When waking from a dream that is quickly fading, I tend to recall:
 - A. Images and scenes
 - B. How I was feeling
 - C. Dialogue and words
 - D. Its visualization
- **15.** When finding a traveling destination, I typically:
 - A. Ask for directions
 - B. Follow a map
 - C. Follow my instincts
 - D. Follow the directions given by others
- **16.** I'm more likely to take time to:
 - A. Watch the sunset
 - B. Listen to the bird's sing
 - C. Smell the flowers
 - D. Observe others by sitting in a park nearby me

Answers:

You Are A Visual Person

You process information visually more so than with what you hear or feel. You likely enjoy TV, a beautiful work of art, and people who are snappy dressers. You like to see demonstrations, pictures, diagrams, and words when learning. Having a significant other gives you that "special look" often means more than hearing "I love you" or receiving an affectionate touch.

You Are An Auditory Person

You process information more by what you hear than by what you see or feel. You likely enjoy music, talk radio, talk on the phone, and appreciate wind chimes or bird songs. When learning, you like to hear descriptions, listen to a debate about ideas, and talk it over with someone else. Having a significant other say, "I love you," often means more than seeing that "special look" or receiving an affectionate touch.

You Are A Kinesthetic Person

You process information more by what you feel and experience than by what you see or hear. You likely enjoy physical activity, a sense of touch, exploring new things without a plan, and going with an understanding of how things make you feel, physically or emotionally. When learning, you are the hands-on type. You prefer to learn from the experience of doing it. Having a significant other give you an affectionate touch often means more than seeing that "special look" or hearing "I love you."

Додаток В

Порівняльна діаграма рівнів розвитку елементів комунікативної компетентності

